

P A R O D A

skiriama Vilniaus geto
sunaikinimo 70-osioms metinėms

2013

Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus
TOLERANCIJOS CENTRAS
Naugarduko g. 10/2 • Vilnius

Ši paroda pirmą kartą pristato žydų organizacijos ORT veiklą Lietuvoje. Pasitelkus dar neskelbtus dokumentus ir nuotraukas parodoma, kaip carinės Rusijos valdymo metais veiklą Lietuvoje pradėjusi draugija ORT (Draugija amatui ir žemės ūkiui žydų tarpe skleisti) sėkmingai plėtėsi jau nepriklausomos Lietuvos sąlygomis bei lenkų okupuotoje pietryčių Lietuvoje ir Vilniuje. Parodoje atsispindi visoje Lietuvoje ORT draugijos organizuotų amatų kursų, mokyklų, Vilniaus ir Kauno technikumų kasdienybė, mokytojų ir mokinių veikla, pateikiami atsiminimai apie bendraklasius ir mokytojus, išryškinta profesijos svarba getuose Holokausto laikotarpiu, nemaža dėmesio skiriama ORT veiklai mūsų dienomis visame pasaulyje, taip pat ir nūdienos Lietuvoje.

*Parengti
gyvenimui*

ORT

Lietuvoje

Žodis parodos lankytojui

Žydų švietimo tinklai Lietuvoje, Europoje ir visame pasaulyje, pasaulietinis, religinis, profesinis ugdymas, išsiplėtojęs XIX–XX a. į plačiąsą ir visa apimančią jaunimo rengimo visaverčiam gyvenimui sistemą, – tai tema, kurią sunku sutalpinti į parodos rėmus. Tai ir religinės („Javnės“), ir pasaulietinės („Tarbut“) gimnazijos, tai mokyklos hebrajų ir jidiš kalbomis. Tarp mano protėvių buvo laikrodininkų ir kepėjų, pirklių ir vyndarių. Džiaugiuosi, pirmąkart atgimusioje Lietuvoje pristatydami žydų pasaulinės profesinio ugdymo organizacijos veiklą, kuri parodyta pasitelkus Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus fondų, „World ORT“ archyvo ir Lietuvos centrinio valstybės archyvo dokumentus. Paroda siekia atskleisti, kokie reikšmingi buvo Lietuvos žydų gyvenimui amatai ir kaip atsakingai ir sumaniai buvo mokoma žydų jaunuomenė. Net ir turint amatą gyvenimas nebuvo rožėmis klotas – prisimenu vaikystėje motinos jidiš kalba man dainuotą dainą apie siuvėją: *neit und neit a gancn tog, hot kadoches mit a loch* (liet. *siuva ir siuva kiaurą dieną, ir visa, ką bėdžius pelno, – tai špyga su sviestu*).

Vis dėlto žydai garsėjo amatais, profesiniai įgūdžiai padėjo jiems išgyventi net ir Holokausto metais. Geto gyventojas amatininkas gaudavo vadinamąjį *šainą* – darbo pažymėjimą, kuris jį priskirdavo „naudingų“ žydų kategorijai. Specialybė elektrikui ar mechanikui mirties grėsmę laikinai atitolindavo. Šiais laikais Lietuvoje žydų siuvėjai, kirpėjai ar batsiuviai gyvuoja tik blėstančiuose senosios kartos atsiminimuose ir folklоре, o ORT draugijos profesinio parengimo sistemos, kuria pagrįstai gali didžiutis žydų tauta, nūdien mokomos profesijos yra modernesnės ir sudėtingesnės. Tačiau galvojant apie šiuolaikinių kartų ugdymą, apie tai, kaip motyvuoti profesijai jaunimą, pravartu atsiversti žydų amatininkų rengimo tinklo, įėjusio į Pirmosios Lietuvos Respublikos švietimo sistemą, veiklos puslapius. Atėjo laikas prisiminti ir tai, kaip Lietuvos žydai gerbė kasdienį amatą.

Nuoširdžiai dėkoju mūsų partneriams – Žydų profesinio rengimo pasaulinės organizacijos „World ORT“ vadovybei, įsikūrusiai Londone ir Lietuvos centriniam valstybės archyvui – už galimybę pateikti šių dienų visuomenei 30 stendų apžvalgą. Džiaugiuosi galėdamas pristatyti šių retų dokumentinių liudijimų bei nuotraukų parodą.

Markas Zingeris
Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus direktorius

Pasaulinio ORT vadovų sveikinimas

ORT darbas nepriklausomoje Lietuvoje, prasidėjęs dar 1920 metais, rodo, kokios nepalenkiamos dvasios buvo bendruomenė, sukūrusi vieną didingiausių žydų gyvenimo centrų už Izraelio valstybės ribų.

Ši paroda – tai galimybė pasidžiaugti tuo, kaip augo Kaune ir Vilniuje veikiančių ORT mokyklų ir įvairių profesinio rengimo programų, siūlomų kituose Lietuvos miestuose ir miesteliuose, skaičius ir kokybę. Minėdami septyniasdešimtąsias Vilniaus geto likvidavimo metines, su pagarba prisimename Vilniaus ir Kauno getuose trumpai, bet aktyviai veikusių profesinio rengimo mokyklų pasipriešinimo veiklą.

Reiškiame didžiausią pagarbą ORT Kauno skyriaus direktoriui Jokūbui Oleiskiui ir jo bendražygiui Holokaustą išgyvenusiam litvakui Josephui Harmatzui, kuris 1980 metais tapo „World ORT“ generaliniu direktoriumi, už jų didvyriškumą, užsidegimą ir pasišventimą ir lenkiame galvas prieš daugybę kitų pasiaukojusiųjų, kurių vardų mes taip niekada ir nebesužinosime.

Žvelgdami į praeitį, labiau vertiname dabartį: ORT grįžimą į Lietuvą, pagalbą ORT Vilniaus Šolomo Aleichemo ORT gimnazijai ir indėlį šviečiant platesniąją visuomenę. Šis darbas ir mūsų šilta bei vaisinga partnerystė su Lietuvos vyriausybe ir žydų bendruomene simbolizuoja esminį žydų gebėjimą įveikti priešišumą, siekiant kurti geresnę ateitį. Tai atsispindi ir „World ORT“ šūkyje „Parengti gyvenimui“.

Nuoširdžiai sveikiname su atsivėrusia galimybe susipažinti su ORT nuveiktais darbais Lietuvoje ir tikimės, kad ši paroda įkvėps jos lankytojus toliau gilintis į „World ORT“ indėlį visame pasaulyje, nuo pat Šiaurės ir Pietų Amerikos iki Azijos.

Dr Jean de Gunzburg
„World ORT“ Prezidentas

Sonia Gomes de Mesquita
L. e. p. „World ORT“ generalinė direktorė

Apie „Word ORT“

„World ORT“ yra viena didžiausių nevyriausybinių švietimo ir mokymo organizacijų pasaulyje, veikusi ir veikianti daugiau negu 100 šalių ir šiuo metu dirbanti Izraelyje, Nepriklausomų valstybių sandraugos šalyse, Baltijos šalyse, Lotynų Amerikoje, Vakarų ir Rytų Europoje, Šiaurės Amerikoje, Afrikoje ir Azijoje. Tai pelno nesiekianti organizacija, tenkinanti šiuolaikinės visuomenės švietimo ir mokymo poreikius. Jos rengtus mokymus jau yra baigę daugiau negu 3 000 000 žmonių visame pasaulyje. Teikdama švietimo ir mokymo paslaugas, ši organizacija atsiriboja nuo religinių ir politinių aspektų.

ORT įsteigta 1880 metais Sankt Peterburge, tuometėje carinėje Rusijoje, siekiant ugdyti skurstančių žydų gebėjimus, būtinus darbui susirasti. Pavadinime esančios raidės O-R-T – tai santrumpa rusiško pavadinimo „Obshestvo Remeslennogo i zemledelcheskogo Truda sredi evreev v Rossii“, kurio atitikmuo lietuvių kalba būtų „Rusijos žydų amatų ir žemės ūkio draugija“. Pats pavadinimas rodo, kad tuometėmis sąlygomis, kai buvo kuriama ORT, svarbiausia norint įsidarbinti buvo gebėti dirbti žemės ūkio ir rankų darbus.

Nuo tų laikų ORT ugdomi gebėjimai keitėsi kartu su technologijomis. Šiandien ORT ugdo gebėjimą dirbti kompiuteriu, telekomunikacijos priemonėmis ir pasitelkiant kitas šiuolaikines technologijas. ORT stato

mokyklas, kuria ugdymo turinį, steigia laboratorijas, kuria šiuolaikines aukšto lygio švietimo sistemas, rengia kursų medžiagą ir kitas mokymo priemones bei leidinius. Ši organizacija vykdo mokslinius tyrimus švietimo srityje ir konsultuoja daugybę kitų institucijų, taip pat ir vyriausybes. ORT bendradarbiauja su pramonės sektoriumi. Ją remia daugiau negu ketvirtis milijono organizacijos narių visame pasaulyje.

Visame pasaulyje „World ORT“ organizuojamų švietimo programų tikslas yra padėti pagal jas studijuojantiems kiek įmanoma geriau pasirengti ateičiai. Toks pasirengimas apima ugdymą būti piliečiais, gebančiais teigiamai prisidėti prie visuomenės gyvenimo, taip pat tikslinius mokymus, skirtus padėti jų dalyviams siekti įdomių ir pasitenkinimą teikiančių karjeros galimybių, o žydams dar ir žinių, padedančių geriau suprasti ir vertinti jų tautinį paveldą.

„World ORT“ istorija ir veikla

ORT steigėjai – grupė garsių žydų intelektualų, finansininkų ir pramoninkų, tikėjusių, kad profesinis mokymas yra tai, kas padės Rusijos žydams išlikti. Tuometėje Rusijos imperijoje gyvenusiems žydams buvo leidžiama įsikurti tik tam specialiai skirtoje teritorijoje, vadinamojoje sėslogo zonoje. Neturėdami kvalifikacijos, be

teisės nuomotis žemę ar įgyti aukštąjį išsilavinimą, daugelis jų visą gyvenimą praleido begaliniam skurde. ORT misija buvo suteikti šiems žmonėms galimybę įgyti amatą ir išmokti dirbti žemės ūkio darbus, kad galėtų susirasti pajamas garantuojantį darbą ir išsiveržti iš visuotinio skurdo gniaužtų.

Per kitus 25 metus ORT surinko daugiau negu milijoną rublių (apie 500 000 JAV dolerių), kuriuos išdalijo žydų amatų ir žemės ūkio mokykloms bei paskolomis amatininkams ir ūkininkams. Naujojo amžiaus pradžioje ši organizacija pradėjo remti kooperatyvus, žydų mokyklose vykdomas mokymo programas ir steigti nuosavas profesinio rengimo mokyklas. 1921 metais ORT narių ratas ir veikla išplito už Rusijos ribų. Berlyne buvo įsteigta „World ORT Union“, turėjusi koordinuoti tarptautinį lėšų rinkimą ir stebėti organizacijos veiklą, kuri tuo metu išplito ir į kitas Rytų Europos šalis, įskaitant ir Lietuvą.

Nuo tada ORT pagal poreikį ugdo žydų bendruomenės gebėjimus visame pasaulyje. Trečiajame ir ketvirtajame XX amžiaus dešimtmečiuose ORT daugiausiai dėmesio skyrė Latvijai, Lietuvai, Lenkijai, Rumunijai ir SSRS. Ketvirtajame dešimtmetyje beveik visose šalyse, kuriose tuo metu veikė, ORT susidūrė su vis stiprejančia antisemitine diskriminacija. 1933 metų spalį, iškilus nacių Vokietijai, ORT būstinė iš Berlyno persikėlė į Paryžių. Tuo metu ORT programų sąrašas buvo papildytas skirtomis padėti žydų pabėgėliams Prancūzijoje ir vietos žydų bendruomenei Vokietijoje. Didžioji dalis „World ORT“ programų buvo vykdomos ir prasidėjus Antrajam pasauliniam karui. Toliau veikė atskiros mokyklos ir programos, kurioms stovyklose ar getuose dažnai vadovavo buvę ORT direktoriai ir mokytojai. Tokių pavyzdžių buvo Kaune, Vilniuje ir Varšuvoje.

Po karo ORT buvo atsakinga už dešimčių tūkstančių Holokausta išgyvenusių ir be gyvenamosios vietos likusių žmonių mokymą visoje Europoje. Organizacija tęsė savo veiklą naujai

įkurtoje Izraelio valstybėje, Europoje, Šiaurės Afrikoje, Irane, Indijoje ir dar tolimesniuose kraštuose, taip pat Pietų Amerikoje ir teikė paramą pabėgėliams, atvykusiems XX amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje ir vėliau.

1960 metais JAV Tarptautinės plėtros agentūra (USAID) paprašė „World ORT“ imtis techninio personalo mokymo programų Afrikoje. Taip prasidėjo naujas humanitarinės veiklos etapas, apėmęs ne vien žydų bendruomenę. Nuo to laiko ORT jau įgyvendino daugiau negu 350 ekonominės ir socialinės plėtros projektų daugiau negu aštuoniasdešimtyje šalių. Minėtieji projektai skirti ugdyti besivystančių ir augančių šalių miesto ir kaimo bendruomenių pagrindinius gyvenimiškus gebėjimus bei padėti šioms bendruomenėms tapti savarankiškoms ir ekonomiškai nepriklausomoms.

Po 1938 metais įvykusio priverstinio pasitraukimo, 1991 metais ORT vėl sugrįžo į SSRS. Žlugus Sovietų Sąjungai, ORT pradėjo veiklą nepriklausomybę atgavusiose respublikose, taip pat ir Baltijos šalyse. Prasidėjus politiniams pokyčiams šiame prie rinkos ekonomikos perėjusiame regione, pagrindinė ORT užduotis buvo rengti kompiuterių ir technologijų kursus, skirtus padėti vietos bendruomenei pasirengti dirbti naujomis sąlygomis. Nuo tada ši organizacija vėl įsitvirtino buvusiose Sovietų Sąjungos respublikose, o šiandien ORT mokyklos ir švietimo įstaigos laikomos vienomis geriausių regione.

Nuo tada, kai svarbiausia norint įsidarbinti buvo gebėti dirbti žemės ūkio darbus ir mokėti amatą, pasaulis stipriai pasikeitė, tačiau pamatiniai ORT veiklos principai išlieka nepakitę jau daugiau negu 130 metų: Parengti gyvenimui.

ORT didžiuojasi savo ilgamete istorija, o 1999 metais Londone įsteigė „World ORT“ archyvą (WOA), skirtą įamžinti istorinę ORT veiklą ir nušviesti ją šiuolaikinės žydų istorijos kontekste. Ši paroda yra tiesioginis tokių pastangų rezultatas.

Rachel Bracha

Archyvo koordinatore, „World ORT“

Lietuvos ORT draugija archyvuose šaltiniuose

1880 m. Rusijoje pradėjusios veikti draugijos ORT pirmas skyrius Lietuvoje įkurtas Kaune 1908 m. Apie šio skyriaus atidarymo aplinkybes ir veiklą liudija Kauno apskrities archyve esančios Kauno gubernijos draugijų veiklos komisijos fonde esančios bylos (F. I-53, ap. 1, b. 104) dokumentai: pranešimai apie ketinimus atidaryti skyrių Kaune ir gydytojo Isaako Feinbergo paskyrimą įgaliotiniu skyriaus atidarymo reikalams, informacija apie skyriaus atidarymą ir būstinės adresą. Byloje yra ir brošiūra su draugijos statutu bei instrukcija draugijos skyriams.

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1918 m. jos teritorijoje pradėjo veikti dvi draugijos, savo veikloje besivadovaujančios ORT idėjomis – tai Draugija amatui ir žemės ūkiui skleisti Lietuvoje ORT (įsikūrė 1920 m.) bei Draugija amatams skleisti ir darbštumui skatinti tarp žydų (lenk. *Towarzystwo Popierania Pracy Rzemieślniczej i Rolnej wsród Żydów*), kuri nuo įsikūrimo 1918 m. beveik visą savo gyvavimo laikotarpį veikė Lenkijos okupuotame Vilniuje ir pietrytinėje Lietuvos dalyje. Abi draugijos uždarytos 1940 m., sovietinės okupacijos pradžioje.

Abiejų minėtųjų draugijų veiklą nušviečiantys rašytiniai dokumentai saugomi Lietuvos centriniam valstybės archyve.

Vidaus reikalų ministerijos fonde saugoma Draugijos amatui ir žemės ūkiui skleisti Lietuvoje ORT veiklos stebėjimo byla (F. 1367, ap. 1, b. 76), kurioje sudėti pranešimai apie valdybos sudėtį, jos pasikeitimus, draugijos uždarymą 1940 m. Byloje yra skyrių veiklos pradžią nušviečiančių dokumentų – tai ORT draugijos valdybos pirmininko prašymai vidaus reikalų ministrui leisti įsteigti skyrius įvairiuose Lietuvos miestuose ir miesteliuose.

Tame pačiame fonde bei apyraše (F. 1367, ap. 1) saugomos 20-ies draugijos skyrių Lietuvoje veiklos stebėjimo bylos: b. 90 – Kudirkos Naumiesčio, b. 91 – Šiaulių, b. 92 – Virbalio, b. 93 – Šakių, b. 94 – Kybartų, b. 95 – Vilkaviškio, b. 96 – Mažeikių, b. 97 – Panevėžio, b. 98 – Marijampolės, b. 99 – Telšių skyrius, b. 100 – Plungės skyrius, b. 101 – Radviliškio, b. 102 – Jonavos, b. 103 – Kėdainių, b. 105 – Butrimonių, b. 106 – Seirijų, b. 107 – Kalvarijos, b. 108 – Simno, b. 109 – Alytaus. Visose bylose yra pranešimai apie skyrių valdybų išrinkimą ir sudėtį; nurodytas valdybos narių užsiėmimas, amžius.

Apskričių viršininkų fonduose galima rasti kai kurių tose apskrityse veikusių draugijos skyrių stebėjimo bylų. Kadangi ORT draugija įsteigta Kaune, vėliau čia įsikūrė ir jos centrinė būstinė, jos veiklai ypač svarbi Kauno

skyriaus stebėjimo byla, saugoma Kauno miesto ir apskrities viršininko fonde (F. 402, ap. 4, b. 130a.). Tarp kitų dokumentų yra prašymas leisti steigti draugiją (1920 m. spalio 25 d.), pirmieji draugijos įstatai (1920 m. spalio 27 d.). To paties fondo, tik kitame apyraše yra ir dar viena draugijos veiklos stebėjimo byla (F. 402. Ap. 5. B. 224). Joje nemažai dokumentų, susijusių ir su Kauno apskrityje veikusio Jonavos skyriaus veikla.

Panevėžio apskrities viršininko fonde saugomos draugijos Panevėžio skyriaus veiklos stebėjimo bylos (F. 404, ap. 2, bylų Nr. 114, 115).

Draugijos Plungės, Telšių ir Radviliškio skyrių veiklos dokumentai, apimantys 1936–1940 m. laikotarpį, saugomi Lietuvos žydų visuomeninių organizacijų fonde (F. 1141, ap. 1, bylų Nr. 22–28).

Kaip žinome, Draugija amatui ir žemės ūkiui skleisti Lietuvoje ORT įsteigė ir išlaikė amatų mokyklą Kaune, įvairius amatų ir žemės ūkio kursus. Šią veiklą nušviečiantys dokumentai saugomi Švietimo ministerijos fondo Specialiojo mokslo departamentui skirta apyrašo (F. 391, ap. 5) bylose. Jose esantys dokumentai gana išsamiai ir visapusiškai atskleidžia draugijos prioritetus – švietimą ir profesinį mokymą.

Minėtame Švietimo ministerijos fonde yra ir kitos organizacijos – Draugijos amatams skleisti ir darbštumui skatinti tarp Vilniaus žydų – išlaikomos amatų mokyklos, technikumų ir amatų kursų dokumentai. Tiesa, jie apima labai neilgą laikotarpį – nuo 1939 m. rudens (Lenkijos okupacijos pabaigos) iki 1940 m. antros pusės (draugijos uždarymo). Privatinei vidurinei amatų mokyklai skirtoje byloje (F. 391, ap. 5. b. 805) yra jos statutas, mokomojo personalo sudėties ir pareigų paskirstymo sąrašai, pamokų lentelės. Be to, saugomas susirašinėjimas kadru klausimais; mokytojų žinių lapai; pastato, kuriame buvo įsikūrusi pati mokykla, planas ir kt.

Išlikęs ne tik Vilniaus, bet ir Kauno amatų mokyklos pastato planas – Lietuvos Vidaus reikalų ministerijos Statybos ir sauskelio inspekcijos fonde (F. 1622, ap. 4, b. 395) saugomas ORT draugijos amatų mokyklos rūmų statybos Kauno miesto Jonavos gatvėje 1934 m. patvirtintas projektas, pagal kurį vėliau buvo pastatyta ši mokykla.

Draugija amatams skleisti ir darbštumui skatinti tarp Vilniaus žydų beveik visą laiką veikė Vilniaus vaivadijoje, kurios didžiąją dalį užėmė Lenkijos okupuota rytinė Lietuvos dalis su Vilniaus miestu, tad su jos veikla susiję dokumentai saugomi Vilniaus miesto seniūnijos fonde (F. 53, ap. 23).

Minėto apyrašo byloje Nr. 1670 (jos pavadinimas – *Towarzystwo Popierania Pracy Rzemieślniczej i Rolnej wsród Żydów*) yra su draugijos veikla susiję dokumentai. Tai draugijos vadovybės – komiteto bei revizijos komisijos rinkimų protokolai; įvairūs prašymai leisti surengti susirinkimus, rinkti aukas draugijos išlaikymui; draugijos narių sąrašai; draugijos statutai; politinės policijos pažymos apie draugijos veiklą, vadovų politines pažiūras; įvairūs susirašinėjimai su draugijos vadovybe. Minimoms draugijos įsteigtoms ir išlaikomoms švietimo bei profesinio rengimo įstaigoms – amatų mokykla, technikumai, biblioteka, amatų kursai. Byloje saugomų dokumentų chronologinės ribos – 1921–1939 metai.

Kitose minėto apyrašo bylose (skirtose įvairių visuomeninių organizacijų susirašinėjimui su Vilniaus vaivadijos urėdu, komendantūra, policija dėl leidimų įvairiems viešiesiems renginiams – koncertams, susirinkimams ir kt.) taip pat galima rasti nemažai dokumentų apie draugijos veiklą. Pavyzdžiui, byloje Nr. 789 saugomi draugijos pranešimai apie planus steigti vienkartinis betonuotojų, radiotechnikų kursų draugijos nariams, prašymai surengti koncertus, arbatėles nariams ir rėmėjams, policijos agentų ataskaitos

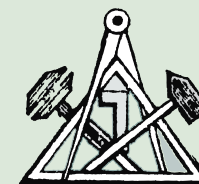
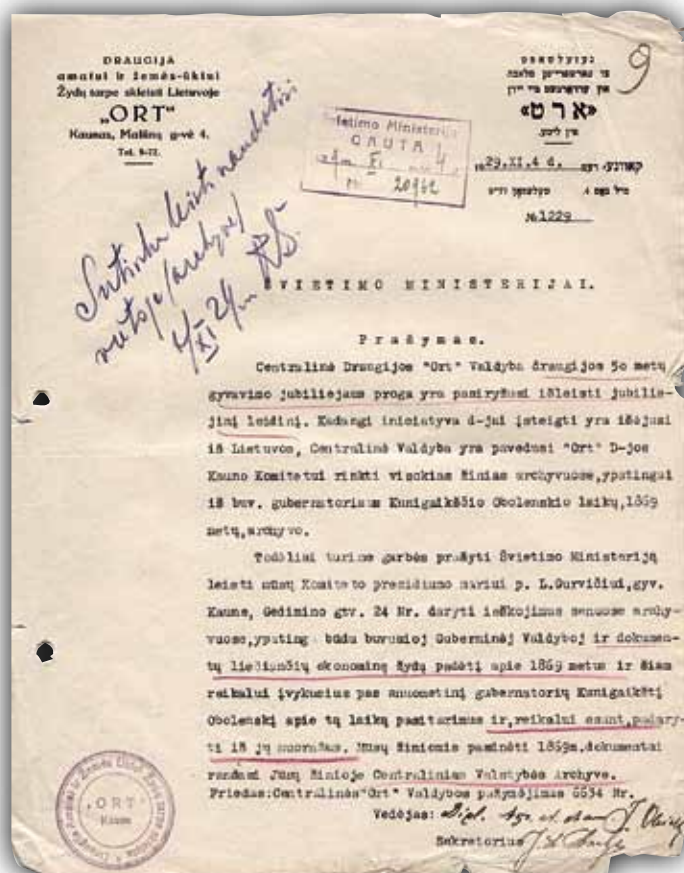
apie draugijos susirinkimus, jų eigą bei pranešimų temas, draugijos narių sąrašai. Yra dokumentų ir apie draugijos išlaikomas mokymo įstaigas.

Ekspонатų, susijusių su ORT draugijos veikla, yra Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus fonduose. Tai niekada plačiai visuomenei nerodytos nuotraukos, dokumentai, draugijos veikloje dalyvavusių žmonių asmeniniai daiktai bei darbo įrankiai. Svarbūs draugijos istorijai daiktai bei nuotraukos saugomi ir privačiuose rinkiniuose. Štai Vilniuje gyvenanti Esfira Bramson turi nuotraukų ir dokumentų, susijusių su jos dėdės Leontijaus Bramsono – ORT draugijos centro valdybos pirmininko Leontijaus Bramsono veikla; kita vilnietė Judith Rozina saugo nuotraukas, kursų užsienyje baigimo diplomus, asmeninius daiktus, kurie priklausė jos mamai – ORT draugijos Kauno amatų mokyklos mokytojai Rivai Altfeldienei. Kai kurie VVGŽM ekspонатai ir daiktai bei dokumentai

iš privačių rinkinių pirmąkart eksponuojami šioje parodoje.

Be jokios abejonės, archyvuose glūdi dar daug nežinomos šios temos medžiagos. Štai kad ir toks pavyzdys. Rengiant parodą, Lietuvos centriname valstybės archyve buvo aptiktas vienas dokumentas, kuriame paminėta, kad iniciatyva steigti ORT draugiją yra kilusi iš Lietuvos (!) ir kad draugija įgalioto savo narį L. Gurvičių tuometiniame Lietuvos centraliniame archyve rinkti medžiagą draugijos istorijai. Ko buvo ieškota, kas buvo surasta tais tolimais 1929-aisiais archyve, nėra žinoma. Tebūnie tai vienas iš tų būsimų įdomių atradimų, kurie neabejotinai laukia ORT draugijos veiklą ateityje tyrinėsiančių istorikų.

Neringa Latvytė-Gustaitienė
Valstybinio Vilniaus Gaono
žydų muziejaus Istorijos tyrimų
skyriaus vedėja

Studentai ant ORT Vilna technikum laiptų, 1938. *World ORT archyvas*

„World ORT“ yra viena didžiausių nevyriausybinių švietimo ir mokymo organizacijų pasaulyje, veikusi ir veikianti daugiau nei 100 šalių. Šiuo metu jos veikla plėtojama Izraelyje, NVS, Baltijos šalyse, Lotynų Amerikoje, Vakarų ir Rytų Europoje, Šiaurės Amerikoje, Afrikoje ir Azijoje. Tai pelno nesiekianti organizacija, tenkinanti šiuolaikinės visuomenės švietimo ir mokymo poreikius. Jos rengtus mokymus jau yra baigę daugiau nei 3 mln. žmonių visame pasaulyje. Teikdama švietimo ir mokymo paslaugas „World ORT“ organizacija atsiriboja nuo religinių ir politinių aspektų.

ORT įsteigta 1880 m. Sankt Peterburge, tuometėje carinėje Rusijoje, siekiant ugdyti skurstančių žydų darbinius įgūdžius. ORT – tai santrumpa rusiško pavadinimo «Общество ремесленного и земледельческого труда среди евреев в России», lietuviškai – „Draugija amatui ir žemės ūkiui žydų tarpe skleisti Rusijoje“. Pats pavadinimas rodo, kad norint įsidarbinti to laiko, kai buvo kuriama ORT, sąlygomis reikėjo gebėti dirbti žemės ūkio ir rankų darbus.

Nuo to meto ORT ugdomi gebėjimai keitėsi kartu su technologijomis. Šiandien ORT moko

dirbti kompiuteriu, naudotis telekomunikacijos priemonėmis ir kitomis šiuolaikinėmis technologijomis. ORT stato mokyklas, rūpinasi ugdymo turiniu, steigia laboratorijas, kuria šiuolaikinės aukšto lygio švietimo sistemas, rengia kursų medžiagą, kitas mokymo priemones bei leidinius. Ši organizacija vykdo mokslinius tyrimus švietimo srityje ir konsultuoja daugybę kitų institucijų, taip pat ir vyriausybes; bendradarbiauja su pramonės sektoriumi. Organizaciją remia daugiau negu ketvirtis milijono jos narių visame pasaulyje.

Visame pasaulyje „World ORT“ rengiamų švietimo programų tikslas yra padėti pagal jas studijuojantiems kuo geriau pasirengti ateičiai. Vieni svarbiausių programų punktų – ugdymas piliečių, gebančių svariai prisidėti prie visuomenės gyvenimo; tiksliniai mokymai, padedantys siekti įdomių ir pasitenkinimą teikiančių karjeros galimybių, o skirtingieji specialiai žydams – geriau suprasti ir vertinti savo tautinį paveldą.

Leon Bramson (1869–1941)

Leontijaus (Leono) Bramsono šeima, Sankt Peterburgas, prieš 1917. *Esfir Bramson asmeninis archyvas*

1869 m. balandžio 29 d. gimė Kaune žydų šeimoje.

1883 m. baigęs Kauno gimnaziją įstojo į Maskvos universiteto Teisės fakultetą.

1890 m. baigęs universitetą išvyko į Sankt Peterburgą, pradėjo dirbti advokatu, įsitraukė į visuomeninę veiklą.

1892 m. pradėjo dirbti Žydų švietimo draugijoje, vadovavo šios draugijos mokykloms.

1906 m. išrinktas I Rusijos Dūmos deputatu nuo Kauno gubernijos. Būdamas puikus oratorius, Dūmoje ryžtingai gynė žydų interesus. Aleksandras Kerenskis, būsimos Laikinosios vyriausybės po Vasario revoliucijos ministras pirmininkas, L. Bramsonui siūlė ministro postą, tačiau šis atsisakė.

1917 m. kovo 22 d. Rusijos laikinoji vyriausybė išleido įstatymą dėl žydų lygiateisiškumo, kurio vienas autorių buvo L. Bramsonas.

1917 m. gruodžio 20–21 d. buvo teisiamas Rusijos Karinio tribunolo už priešinimąsi bolševizmo idėjoms. Nubaustas „viešojo papeikimo“ bausme ir nurodyta išvykti į pietinius Rusijos rajonus.

1920 m. emigravo iš Rusijos į Berlyną.

1921 m. Berlyne L. Bramsonas padėjo surengti tarptautinės ORT sąjungos steigimo konferenciją, kurioje buvo išrinktas šios organizacijos prezidentu.

1933 m. su ORT sąjungos centrine būstine traukėsi į Paryžių.

1941 m. su ORT sąjungos centrine būstine traukėsi į Vichy (pietų Prancūziją), pakeliui Marselyje susirgo plaučių uždegimu.

Mirė 1941 m. kovo 2 d., palaidotas Marselyje.

Pasaulinio ORT kūrėjas

1939 m. viduryje Kauno žydų ORT draugijos vidurinės amatų mokyklos salėje paminėti pasaulinio masto žydų veikėjo dr. Leono (Leontijaus) Bramsono 70-ies metų sukaktuvių susirinko būrelis žydų visuomenės veikėjų, ORT draugijos aktyvistų ir amatininkų. Kalbėdamas šiame renginyje ORT pirmininkas Abelis Jodidio akcentavo du Bramsono būdo bruožus: pirma, jo neprilygstamą darbštumą, „kurį kalbėtojas turėjo progos pažinti, kai jubiliaras buvo atvykęs į Kauną organizuoti pirmajam vajui Kauno ORT rūmų naudai“ ir, antra, jo nepaprastą kuklumą, „kuris pasireiškė, kada 1935 m. pasaulinės ORT sąjungos pirmininkas neleido pavadinti ORT rūmų Kaune jo vardu, nors jis visiškai to nusipelnė ir kaip kaunietis, ir kaip žmogus, kuris labai daug pasidarbavo šiuos rūmus statant“.

L. Bramsono visuomeninė veikla įvairiapusė, tačiau paskutinis jo gyvenimo ir veiklos etapas (nuo 1920 m.), skirtas pasaulinės ORT organizacijos kūrimui ir stiprinimui. Jo dėka kadaise buvusi grynai rusiška organizacija tapo pasauline: 1939 m. ji veikė jau 13-oje valstybių.

L. Bramsono svarbą pasaulinei ORT organizacijai apibūdina toks epizodas. Tarpukariu vykusioje tarptautinėje ORT konferencijoje Paryžiuje Jungtinių Amerikos Valstijų ir Pietų Afrikos Respublikos žydai susiginčijo, kurie yra daugiau parėmę organizaciją. Ginčą nutraukė Lietuvos atstovai priminę, jog daugiausia pasaulinei ORT sąjungai paaukėjo Lietuvos žydai: jie davė šiai organizacijai pirmininką – kaunietį Leoną Bramsoną.

Leono Bramsono šeimos nariai, Berlynas, 1930. *Esfir Bramson asmeninis archyvas*

Leonas Bramsonas, jo žmona Vera Bramson ir sesuo Sofija Bramson-Finkelstein, Marienbadas, 1926. *Esfir Bramson asmeninis archyvas*

Kursantai dirba Ungurinės (Marijampolės rajonas) ūkio laukuose, 1933–1935. *World ORT archyvas*

Levas Tolstojus

Leon Bramson. *Esfir Bramson asm. archyvas*

Didžiulį postūmį tolesnei veiklai L. Bramsonas gavo 1894 m. liepą apsilankęs Jasnaja Polianoje pas vieną žymiausių to meto Rusijos šviesuolių rašytoją Levą Tolstojų, kuris išreiškė pritarimą jo ir bendražygių pradėtam darbui – žydų žemdirbių kolonijų kūrimui, mokomųjų fermų steigimui, žydų amatininkų rengimui. Po šio susitikimo praėjus daugeliui metų atsiminimuose L. Bramsonas rašė: „Prikeldamas atmintyje tą neužmirštamą dieną, aš vėl išgyvenau valandas dvasinio pakilimo, tikėjimo tautų brolystės pergale bei žvalinančiu darbo pradū ir tuo, jog pavergtoms ir pažemintoms tautoms ateis geresni laikai, – tikėjimo viskuo, apie ką svajoją mūsų bendras didysis mokytojas Jasnaja Polianoje.“

Ką žydams daryti Rusijoje?

Kai XIX a. pabaigoje žydų padėtis Rusijoje pablogėjo, išsilavinusi žydų visuomenės dalis, ypač jos jaunimas, bandė ieškoti išeities iš susiklosčiusios padėties.

Kadangi caro valdžios supratimo nebuvo galima tikėtis, žydams beliko kliautis didžiausiu to meto Rusijos dvasiniu autoritetu rašytoju Levu Tolstojumi. Buvo labai svarbu iš paties Tolstojaus lūpų išgirsti, kaip jis žiūri į žydų padėtį, į agitaciją, nukreiptą prieš žydus, ir ką, jo nuomone, žydams daryti Rusijoje.

Likimas lėmė, kad atsakymus į šiuos žydų visuomenę kamavusius klausimus buvo lemta išgirsti būtent L. Bramsonui. Kartu su rabinu iš Amerikos Josifu Krauzkopfu vieną 1894 m. vasaros dieną jis buvo priimtas Tolstojaus sodyboje Jasnaja Polianoje.

L. Bramsonas papasakojo didžiajam rašytojui apie sunkią žydų padėtį Rusijoje, išdėstė mintį, kad aktyvioji žydų visuomenės dalis kaip išeitį iš susidariusios padėties mato žemdirbystę ir amatus. Tai sudomino Tolstojų. Su dideliu dėmesiu jis išklaušė žinių, kad jau yra keletas žemdirbių ūkių, kad šimtai tūkstančių žydų verčiasi amatais, kad žydai iš miestų eina dirbti žemės ūkio darbų, kad steigiamos mokomosios žemės ūkio fermos, kuriami amatų mokymo planai. Didelė naujiena Tolstojui buvo tai, kad jau veikia draugija žydų amatams ir žemdirbystei remti.

Tolstojus pritarė žydų norui verstis kitais nei įprasta darbais, ypač žemdirbyste. „Kuo daugiau

bus žemę dirbančių žydų, – kalbėjo jis įkvėptai, – tuo geriau jiems patiems. Jeigu atsiras visa karta, gebanti praktikuodama dirbti darže, dirbtuvėse, bus dar geriau. Kuo daugiau tautos žmonių arią ir sėja, kuo mažiau prekiauja, tuo laimingesnė ir geresnė jos dalia.“ Tokius Tolstojaus žodžius iš neužmirštamo apsilankymo Jasnaja Polianoje užrašė L. Bramsonas atsiminimuose.

ORT draugijos centrinės valdybos pirmininkas Leonas Bramsonas skyrė didelį dėmesį ORT Vilna technikumui veiklai. 1935 m. balandžio 28 d. jis specialiai atvyko į Vilnių dalyvauti bendrame ORT draugijos Vilniaus skyriaus susirinkime. Susirinkimo dienotvarkė. *Esfir Bramson asmeninis archyvas*

Londono ORT draugijos surengto labdaringo koncerto afiša („Šeštadienio vakarą, gegužės 20 d., 20 val. dainininkė Iza Kremer dainuos žydų ir rusų liaudies dainas“). Surinktos lėšos skirtos ORT technikumui ir amatų mokyklai Vilniuje paremti. *World ORT archyvas*

ORT draugijos įkūrimas Lietuvoje

Apie tai, kad Draugijos amatui ir žemės ūkiui žydų tarpe skleisti Rusijoje (ORT) Kauno skyrius Lietuvoje pradėjo veiklą, 1908 m. balandžio 9 d. Kauno gubernijos valdybos draugijų skyriui pranešė Sankt Peterburgo miesto valdybos draugijų skyrius. 1911 m. Kauno skyriaus valdybą sudarė pirmininkas dr. I. Freidbergas, nariai Isersonas, Segalis, Volfas ir kt.

Vieno iš draugijos steigėjų advokato, Seimo nario Ozerio Finkelšteino paso išdavimo registracijos kortelė. KAA

Steigėjų prašymas Kauno miesto ir apskrities viršininkui užregistruoti draugiją, Kaunas, 1920 m. spalio 25 d. LCVA (Lietuvos centrinių valstybės archyvas)
ORT steigėjai Kauno miesto gyventojai dr. Lozorius Finkelšteinas, Ana Matisienė, Kopelis Volockis, dr. Efraimas Rabinavičius ir advokatas Ozeris Finkelšteinas Kauno miesto ir apskrities viršininkui pateikė prašymą užregistruoti šią draugiją. Prie prašymo buvo pridėtas organizacijos įstatų projektas.

1918 m. paskelbus Lietuvos nepriklausomybę susirūpinta ir Draugijos amatui ir žemės ūkiui žydų tarpe skleisti (ORT) atkūrimu.

Įstatai įregistruoti 1921 m. vasario 7 d., nuo tos dienos draugija pradėjo oficialiai veikti. Draugijos įstatuose nurodyta, kad jos reikalus tvarko Kaune įsikūrusi valdyba, ją sudaro ne mažiau kaip 12 asmenų, kurie renkami visuotiniame susirinkime iš draugijos narių. Valdyba iš savo narių išrenka pirmininką, du vicepirmininkus, išdininką ir sekretorių. Valdybos posėdžiai vyksta, kai tik prireikia, bet ne rečiau nei du kartus per mėnesį.

Draugijos tikslas – skatinti žydus užsiimti amatais ir žemės ūkiu. Draugija steigė skyrius visoje Lietuvoje, kūrė dirbtuves, teikė pašalpas amatininkams, žemės ūkio mokykloms bei kursams, subsidijas ir paskolas amatininkams bei ūkininkams.

1921 m. įstatuose nurodyta, kad draugija veikia buvusių carinės Rusijos Kauno ir Suvalkų gubernijų ribose; 1929 m. pakeistuose įstatuose kaip draugijos veiklos teritorija nurodyta Lietuva.

Draugija kėlė trejopus uždavinius:

- steigti amatų ir žemės ūkio mokyklas, amatų kursus, kurti dirbtuves; remti šias mokymo įstaigas bei jų mokinius žydus;
 - teikti pašalpas amatininkams ir ūkininkams; teikti pašalpas tiek atskiriems asmenims, tiek draugijoms steigti žemės ūkio įmones ir amatų dirbtuves; įsigyti žemės sklypų daržams ir sodams; įsigyti sėklų, žemės ūkio bei amatininkų įrankių ir kitų darbo priemonių bei steigti šių dalykų sandėlius;
 - teikti pašalpas gyvuojančioms ar kuriamoms žemės ūkio kolonijoms ir amatininkų dirbtuvėms; padėti amatininkams persikelti iš vienos vietos į kitą; parūpinti leidinių, supažindinančių su draugijos veikla.
- 1929 m. draugijai leista pakeisti ir papildyti įstatatus, remiantis jos narių visuotinio susirinkimo nutarimu. Tuomet buvo išplėstas draugijos pavadinimas: Draugija amatui ir žemės ūkiui žydų tarpe skleisti Lietuvoje ORT.

1-ojo žemės ūkio kooperatyvo „Žuravici“ nariai, Vilnius, 1920. Kitoje nuotraukos pusėje – dedikacija: „Mūsų brangiam svečiui ir draugui L. M. Bramsonui nuo 1-ojo žemės ūkio produkcijos kooperatyvo „Žuravici“ prie Vilniaus, 1920.“ World ORT archyvas

ORT draugijos pirmininko Matijaus Soloveičiko pranešimas apie draugijos raštinės ir amatų mokyklos adresą bei draugijos komiteto sudėtį, 1928. LCVA

Siuvimo dirbtuvė berniukams, 1920–1930. Fast Photo fotografijos studija, Paryžius, World ORT archyvas

Mokinių skaičius nuolat augo. Ypač smarkiai jų pagausėjo 1939 m.: j mokyklą ėmė stoti paaugliai, kurie su šeimomis buvo pasitraukę iš okupuoto Klaipėdos krašto. 1939–1940 m. m. mokėsi 260 būsimųjų amatininkų: metalo apdirbimo skyriuje – 150 berniukų (5 klasės), elektrotechnikos skyriuje – 35 berniukai (2 klasės), moteriškų drabužių siuvimo skyriuje – 75 mergaitės (4 klasės).

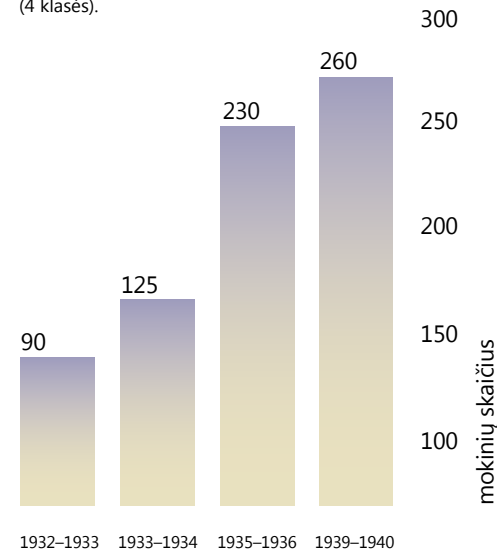
Kauno žydų ORT draugijos vidurinė amatų mokykla

Amatų mokykla jidiš dėstomąja kalba įkurta Kaune 1921 m. gruodį, žydų bendruomenei priklausiusiame dviejų aukštų mūriniame name Italijos g. 4 (dab. Antano Mackevičiaus g., tačiau namas neišliko). Pirmiausia buvo atidarytas metalo apdirbimo, vėliau siuvimo, o paskui – elektrotechnikos skyrius. Įkurtos mokomosios dirbtuvės, kuriose ne tik mokytasi praktinių įgūdžių, bet ir gaminti metalo dirbiniai bei prietaisai Kauno fabrikų užsakymu.

Mokslas truko trejus metus. Tačiau 1932 m., siekiant Švietimo ministerijos paramos, mokykla buvo reorganizuota pagal bendrus Lietuvos amatų mokyklų reikalavimus, jai suteiktos vidurinės amatų mokyklos teisės ir mokslo trukmė pailginta iki ketverių metų. Mokyklą išlaikė ORT draugija, Švietimo ministerija ir Kauno miesto savivaldybė. Medicinos pagalbą mokiniams teikė Žydų sveikatos apsaugos draugija (OZE). Pagrindinis mokyklos pajamų šaltinis buvo fabrikų užsakymai. Už šiuos pinigus buvo perkami mokymui reikalingi įrankiai ir medžiagos.

Mokykloje veikė vakariniai kursai pasitobulinti pageidaujantiems amatininkams. 1925 m. mini mi vakariniai kursai suaugusiesiems, kurių klausytojams, kaip ir amatų mokyklos mokiniams, buvo dėstoma aritmetika, geometrija, fizika, chemija, piešimas, mašinų mokslas, jidiš ir lietuvių kalbos ir kt.

1940 m. rudenį, pirmosios sovietinės okupacijos pradžioje (ORT draugijos veikla tuo metu jau buvo nutraukta) privačios amatų mokyklos buvo uždarytos ir įsteigtos valstybinės. ORT draugijos vidurinė amatų mokykla tapo Kauno 4-ąja valstybine amatų mokykla dėstomąja jidiš kalba. Skyriai joje liko tie patys.

Lietuvių amatininkams skirtas savaitraštis Amatininkas, 1935 m. Nr. 5 (pirmas puslapis). Atidarius naują modernią amatų mokyklą, šiame laikraštyje pasirodė straipsnis, kuriame buvo žavimasi žydų ORT draugijos užmoju – lietuviai tokios mokyklos dar neturėjo. Straipsnyje, be kita ko, iškeltas klausimas: koks turi būti dabartinis amatininkas?

Kauno amatų mokyklos klasė, 1937. J. Fridmano nuotrauka, World ORT archyvas

Naujoji amatų mokykla ORT draugijos atvirlaiškyje, Kaunas. LCVA

Naujoji amatų mokykla ant draugijos „ORT“ atvirlaiškio. LCVA

Moderni amatų mokykla – ORT draugijos pasididžiavimas

Gausėjant mokinių senosios patalpos Italijos g., kur teko dirbti ankštame rūsyje, ėmė nebeatitikti mokyklai keliamų reikalavimų. Draugijos valdyba nusprendė statyti naują mokyklą. Dalį lėšų skyrė ORT draugijos centro valdyba Paryžiuje, dalis buvo pasiskolinta valstybės taupomosiose kasose. 1934 m. Kauno žydų ORT draugija gavo Kauno miesto savivaldybės leidimą pasistatyti amatų mokyklos pastatą nuosavame sklype Jonavos g. 76 (dab. Jonavos g. 66). Rūmai iškilo 1935 m. Pradžioje buvo įrengtas pirmas aukštas, jame įsikūrė metalo apdirbimo skyrius, 1936 m. antrame aukšte pradėjo veikti naujas elektrotechnikos skyrius.

ORT draugija nuolat rūpinosi mokymo priemonėmis ir įranga, o perkėlus mokyklą į naują pastatą, visa mokymui naudojama įranga buvo atnaujinta.

1937 m. mokyklos metalo apdirbimo skyriaus IV klasėje įvesta automobilių remonto specialybė. Šiems specialistams rengti pastatytos remonto dirbtuvės, parūpinta įrankių bei įrenginių. Automobilių remonto dirbtuvėje su aštuoniais metalo apdirbimo skyriaus IV klasės mokiniais dirbo mokyklos pasamdytas mechanikas. 1939 m. automobilių remonto skyrius jau minimas kaip atskiras.

Mokinys prie staklių amatų mokyklos dirbtuvėje. Kaunas, 1938. World ORT archyvas

Mokytojai su mokiniais amatų mokyklos dirbtuvėje, Kaunas, 1930. World ORT archyvas

Kauno amatų mokyklos dirbtuvė, įrengta 1935 m. J. Fridmano nuotr., World ORT archyvas

Volfo Akselrodo studijų Kauno Vytauto Didžiojo universitete knygelė, 1937. LCVA

Mokiniai su mokytoju Izraeliu Nombergu dirbtuvėje, Kaunas, 1937. J. Fridmano nuotr., World ORT archyvas

Mokytojas Volfas Akselrodas. LCVA 1937 m. baigė Kauno aukštesniąją technikos mokyklą, 1937–1939 m. studijavo Vytauto Didžiojo universiteto Technikos fakulteto statybos skyriuje. Nuo 1938 m. –Kauno amatų mokyklos metalo apdirbimo skyriaus mokytojas technikas, dėstė braižybą.

Kaip ir ko buvo mokoma Kauno žydų ORT draugijos amatų mokykloje

Mokiniai praleisdavo mokykloje visą dieną. 1927 m. duomenimis, 39 valandos per savaitę buvo skiriamos praktikos darbams dirbtuvėje, 13–14 valandų – teoriniams dalykams (vėliau Švietimo ministerijos reikalavimu teorinių dalykų valandų skaičius padidintas, o praktinių – sumažintas).

Buvo mokoma bendrųjų – lietuvių ir jidiš kalbų, aritmetikos – ir specialiųjų – braižybos, geometrijos, fizikos, technologijos, mašinų mokslo ir kt. – teorinių dalykų.

Praktikos darbai buvo dvejopi: programiniai ir užsakomieji. Pirmaisiais metais buvo mokomasi tik programos dalykų, pradedant tuo, kaip dirbti su dilde ir su adata. Antrais ir trečiais metais mokiniai jau vykdavo įvairių Kauno įstaigų ir gamyklų užsakymus. Pavyzdžiui, iki 1927 m. šaltkalvių dirbtuvėje buvo atlikta darbų už kelis tūkstančius litų Žydų centraliniam bankui; 1928 m. buvo gautas stambus Teisingumo ministerijos užsakymas; privatiems asmenims buvo gaminami geležiniai vartai, balkonai ir kt.

Amatų mokyklos patronatas, kuriam priklausė inspektorius, mokytojas ir keli komiteto nariai, siūsdavo mokinius į privačias dirbtuves pramokti tų specialybių, kurioms mokykla neturėjo nei personalo, nei priemonių. Patronatas išrūpindavo mokiniams palankias sutartis, prižiūrėdavo, kad jie būtų uoliai mokomi ir su jais gražiai elgiamasi. Kartą per mėnesį inspektorius aplankydavo dirbtuves ir pateikdavo informaciją patronato komisijai.

Mokomosios dirbtuvės – vieta, kur galima išgirsti įspūdingą darbo simfoniją

Amatų mokykla negalėtų gyvuoti be mokomųjų dirbtuvių. ORT draugijos vidurinėje amatų mokykloje Kaune per 1921–1928 m. laikotarpį įvairiu metu veikė šešios dirbtuvės: šaltkalvių, skardininkų, kurpių, aulų gamintojų, vyriškų ir moteriškų drabužių siuvyklos. Kai kurios dirbtuvės 1922 ir 1924 m. buvo uždarytos – rankų darbas neatlaikė mašinų konkurencijos. 1934 m. veikė tik trys mokomosios dirbtuvės: mechaninė šaltkalvių dirbtuvė, vyrų siuvykla ir moterų siuvykla. 1939 m. iš mokomųjų dirbtuvių veikė šaltkalvė, kalvė, mechaninio metalo apdirbimo dirbtuvė su staklėmis, metalų padengimo (dažymo, šlifavimo, nikeliavimo) dirbtuvė, liejykla, suvirinimo dirbtuvė, braižykla, dyzelinio variklio aptarnavimo, elektrotechnikos, moteriškų drabužių siuvimo ir kt.

ORT draugija stengėsi mokyklą nuolat tobulinti, moderniai ją sutvarkyti. 1939 m. mokymo reikalams iš JAV buvo gauta įvairių įrankių ir elektrinis variklis.

1939 m. 59 berniukai ir mergaitės mokykloje mokėsi aštuoniolikos specialybių.

Amatų mokyklos mokiniai dirbtuvėje, Kaunas, 1937. World ORT archyvas

Mokytojai ir mokiniai

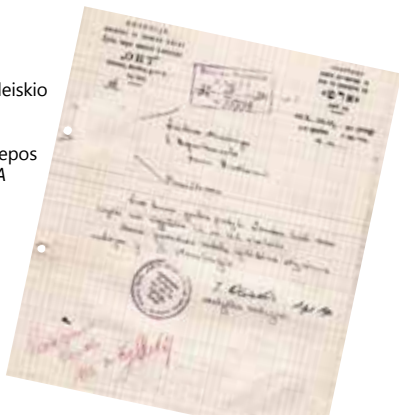

Kauno ORT draugijos amatų mokyklos mokiniai su mokytojais, 1934. VVGŽM
Mokytojus įvardijo Josifas Bereznickis: viršutinėje eilėje iš kairės: šeštas – Josifas Bereznickis, vienuoliktas – Riva Altfeldienė, antroje eilėje nuo viršaus iš kairės: ketvirtas – Izraelis Kušelevičius, šešioliktas – Mejersonas, ketvirtoje eilėje iš kairės: trečias – Izraelis Bereznickis, penkta – Rašė Novachovičiūtė, šeštas – Levi Chaimas Jofė, septintas – direktorius Jokūbas Oleiskis, aštuntas – vyr. instruktorius Izraelis Alteris Nombergas, devintas – inžinierius Jokūbas Rabinavičius, vienuoliktas – Jokūbas Bereznickis, apatinėje eilėje penkta iš kairės sėdi Nechama Garonaitė.

Vulfas Vilenskis, 1937 m. baigė Kauno amatų mokyklos metalo apdirbimo skyrių. VVGŽM

„1937 m. vasaros pabaigoje vyko mūsų kurso išleistuvės. Mūsų buvo trisdešimt septyni: dvidešimt keturi vaikinai ir trylika merginų. Po karo liko gyvi tik trylika vyrų ir šešios moterys. Daugelis žuvo fronte, mirties lageriuose ar gete nuo vietinių budelių.“ V. Vilenskis, *Likimo postūliai: atsiminimų knyga*, [Вулф Виленский, Повороты судьбы: книга воспоминаний], Jeruzalė, 1986

Jokūbo Oleiskio atostogų prašymas, 1932 m. liepos 30 d. LCVA

Nechama Garonaitė, Kaunas, 1923. J. Rozinos asm. archyvas

J. Rozina's pers. archive
Iki 1936 m. amatų mokykloje dėstė siuvimą. 1936 m. su Riva Altfeldiene išvyko į Birobidžaną (Sovietų Rusija), iš ten persikėlė į Maskvą, kur gyveno iki mirties.

Amatų mokyklos moteriškų rūbų sukirpimo ir siuvimo skyriaus mokinė Sara Levin, Kaunas, 1930. J. Rozinos asmeninis archyvas

Rachil Ester Parason-Ševeliovič XX a. 3-ojo dešimtmečio pabaigoje buvo Kauno ORT draugijos amatų mokyklos moteriškų rūbų sukirpimo ir siuvimo skyriaus mokinė. Parasonių šeimos archyvas

Kauno ORT draugijos amatų mokyklos moteriškų rūbų sukirpėjų-siuvėjų kursų vienuoliktą laidą. Mokytojos Riva Pažerskaitė-Altfieldienė (antroje eilėje antra iš kairės), Polina Zaid (antroje eilėje pirma iš dešinės) ir mokinės: Berta Glezer, vėliau Lifšiniene (pirmoje eilėje pirma iš kairės), Polina Zelik (pirmoje eilėje pirma iš dešinės), Sara Levin (trečioje eilėje pirma iš kairės), Kaunas, 1932. VVGŽM

Kauno ORT draugijos amatų mokyklos mokytojai, trečia iš kairės stovi mokytoja Nechama Garonaitė. Fotografuota iki 1936 m. Judif Rozinos asmeninis archyvas

Riva Pažerskaitė-Altfieldienė – moteriškų rūbų sukirpimo ir siuvimo skyriaus įkūrėja (1929), vedėja ir mokytoja. Dukters Judif Rozinos asmeninis archyvas

Mokytoja Eiga Rozengolcaitė. LCVA
Baigusi Vytauto Didžiojo universitetą, moteriškų rūbų sukirpimo ir siuvimo skyriuje dėstė anatomiją ir higieną. Ji taip pat buvo 1935 m. įsteigtų šešių mėnesių moterų plaukų šukavimo ir kirpimo kursų vedėja.

Mokytoja Raichė Bumbergaitė-Bandienė, 1927. LCVA
1936 m. Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultete baigė filologijos studijas. Nuo 1935 m. dėstė lietuvių ir jidiš kalbas, istoriją, visuomenės ir ūkio mokslus, matematiką, kalkuliaciją ORT draugijos amatų mokykloje.

Jaunesnysis mokytojas Juozas Soloveičikas, 1926. LCVA
Baigė Vytauto Didžiojo universiteto Matematikos-gamtos fakultetą ir Aukštesniąją aeronautikos mokyklą Paryžiuje. ORT draugijos amatų mokykloje dirbo nuo 1937 m. spalio 1 d. 1937–1938 m. m. dėstė variklius, technologiją, braižybą.

Mokytojas Vladas Jocius, 1928. LCVA
Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultete baigė filologijos studijas. Nuo 1931 m. ORT draugijos amatų mokykloje dėstė lietuvių kalbą.

Mokytojas Jokūbas Rabinavičius. 1924. LCVA
1930 m. Vytauto Didžiojo universiteto Technikos fakultete baigė technologijos studijas. Nuo 1931 m. ORT draugijos amatų mokykloje dėstė braižybą, kalvišką metalo apdirbimą. Elektromontierių kursuose 1932 m. dėstė elektrotechnikos praktiką.

Mokytojas Izraelis Kušelevičius. 1929. LCVA
1913–1914 m. mokėsi Berno, 1918–1919 m. – Voronežo universitetuose. 1929 m. baigė Vytauto Didžiojo universitetą. Nuo 1921 m. ORT draugijos amatų mokykloje dėstė jidiš kalbą, aritmetiką, geometriją. Vienas ilgiausiai dirbusių mokytojų.

Moteriškų drabužių siuvimo skyriaus dėstytojos su mokyklos direktoriumi Jokūbu Oleiskiu. Pirmoje eilėje iš kairės sėdi Riva Pažerskaitė-Altfieldienė, iš dešinės – Nechama Garonaitė, antra iš dešinės stovi Mania Faingoldaitė-Atamukienė, Kaunas, 1934. J. Rozinos asmeninis archyvas

Amatų mokyklos pedagogai – puikūs savo dalyko specialistai

Vidurinė amatų mokykla buvo ORT draugijos pasididžiavimas, o šios mokyklos pasididžiavimas – jos pedagogai. 1939 m. čia dirbo 16 mokytojų ir 14 instruktorių. Nemaža jų buvo baigę Kauno Vytauto Didžiojo universitetą, keletas – užsienio universitetus.

Mokyklos direktoriumi nuo 1929 m. dirbo Jokūbas Oleiskis (g. 1899). 1925 m. jis baigė Halės universiteto agronomijos fakultetą, o 1927 m. – to paties universiteto chemijos fakultetą. Prieš tapdamas amatų mokyklos direktoriumi, 1928–1929 m. vadovavo žydų žemės ūkio mokyklai. Amatų mokyklai jis ne tik vadovavo, bet ir dėstė joje metalų technologiją (metalų apdirbimo skyriuje), metalų padengimą (elektrotechnikos skyriuje) ir medžiagų pažinimą (moteriškų drabužių siuvimo skyriuje).

Mokytojas Levi Chaimas Jofė išsilavinimą įgijo Ciuricho universitete, o inžinierius Šleima Lipščicas 1932 m. baigė mechanikos studijas ir 1933 m. elektrotechnikos studijas Gento universitete. Padirbėjęs Belgijos fabrikuose, Lipščicas grįžo į Lietuvą ir 1936 m. pradėjo dirbti ORT draugijos amatų mokykloje dirbtuvių vedėju ir mokytoju. Jofė buvo ir skardininkų kursų lektorius – juose dėstė braižybą.

Kauno ORT draugijos amatų mokyklos mokiniai su direktoriumi Jokūbu Oleiskiu ir mokytoju Izraeliu Alteriu Nombergu, 1937. *World ORT archyvas*

Jokūbas Oleiskis (g. 1899) Kauno draugijos ORT amatų mokyklai vadovavo nuo 1929 m. gegužės. Dėstė ne tik amatų mokykloje, bet ir įvairiuose amatų kursuose. Antrojo pasaulinio karo metu pateko į Kauno getą, ir ten įkūrė amatų mokyklą. Po karo emigravo į Izraelį, ten vadovavo ORT mokyklų tinkui.

Josifas Harmacas (g. 1925 m. Rokiškyje) Pabėgęs iš Vilniaus geto prisijungė prie kovojančių partizanų. Po karo emigravo į Izraelį. 1967–1980 m. – Izraelio ORT direktorius (pakeitė Jokūbą Oleiskį), 1980–1993 m. – World ORT Generalinis direktorius.

Jokūbas Oleiskis buvo atsidavęs sionistas ir savo pažiūrų neslėpė. Išgyvenęs nacių lagerius ir šeimos tragediją, jis įsteigė ORT mokyklą Landsberge, perkeltą į asmenų stovykloje, ir tapo pagrindiniu ORT programos, skirtos tokioms pasaulio stovykloms, vykdytoju. Atvyko į Izraelį jau sunkiai sirgdamas, tačiau energingai ėmėsi ORT mokyklų tinklo plėtros. Dirbdamas Izraelio ORT organizacijos generaliniu direktoriumi, jis siekė kuo sparčiau didinti tiek ORT tinklo mokyklų, tiek jų mokslievių skaičių. Oleiskis mirė būdamas 80-ies metų, tebedamas Izraelio ORT organizacijos ir „World ORT“ valdybų nario pareigas. Įdomu tai, kad generalinio direktoriaus postą iš jo perėmė kolega, litvakas ir partizanas Josephas Harmatzas; vėliau Harmatzas tapo „World ORT“ generaliniu direktoriumi (1980–1993).

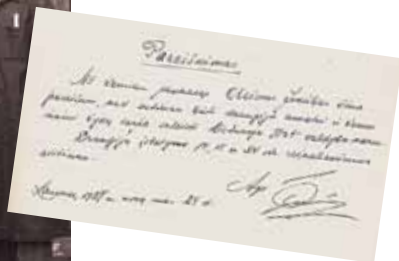
Jokūbo Oleiskio minėjime, praėjus 30 dienų po jo mirties, Josifas Harmacas pasakė:

„Vertinant pagal veiklą Izraelio ORT organizacijoje, man Oleiskis buvo ir lieka kūrybiškumo simbolis, išmintingas, gilaus mąstymo, aštraus intelekto žmogus, turintis ypatingą teisingumo ir teisėtumo jausmą. Pirmą kartą pamačiau jį Lietuvoje, dar būdamas vaikas. Jis buvo mano tėvų draugas ir apsistodavo mūsų namuose kaime atvykęs į komandiruotes, susijusias su ORT veikla. Galiu jį atvaizduoti: gražus, paslaptingas, energingas, keistai apsirengęs ir nesirūpinantis savo išvaizda. Mano tėvai sakydavo: „Oleiskiui būtina padėti. Jis gelbsti našlaičius.“ Atvykęs į Izraelį kurį laiką jis gyveno pas mus Tel Avive.“

Versta iš 'In Memoriam of the late Jacob Oleiski by Joseph Harmatz' – in *ORT – the magazine of the World ORT Union*, Vol. 1, No. 3, May 1981. *World ORT archyvas*

Antrųjų mechanikos ir metalų apdirbimo kursų, surengtų Vokietijos žydų studentams, dalyviai, Kaunas, 1933–1934. *World ORT archyvas*

Jokūbo Oleiskio pareiškimas, kad sutinka būti draugijos ORT draugijos valdybos nariu. 1937 m. kovo 29 d. LCVA

Moteriškų drabužių siuvimo skyriaus instruktorės Rivos Altfeldienės Paryžiuje įgyti diplomai, 1932. *Duktės Judif Rozinos asmeninis archyvas*

Riva Pažerskaitė Altfeldienė su pirmuoju vyru, buvusiu Šakių miesto burmistru Judeliu Altfeldu, 1924. *Duktės Judif Rozinos asmeninis archyvas*

Moteriškų drabužių siuvimo skyriaus instruktorė Riva Altfeldienė siunčiama pasitobulinti į Paryžių, 1932. LCVA

Būsimųjų siuvėjų rengimas moteriškų drabužių siuvimo skyriuje

1922 m. amatų mokykloje įkurtas siuvimo skyrius mergaitėms, į kurį nuo 1923 m. buvo priimami ir berniukai. Nuo 1933-ųjų į šį skyrių vėl buvo priimamos tik mergaitės. Moteriškų drabužių siuvimo skyrius visada veikė atskirose patalpose, netgi pastačius naują mokyklos pastatą, patalpos jam buvo nuomojamos Elizos Ožeškienės gatvėje Kaune.

Buvo rūpinamasi mokytojų tobulėjimu

1938 m. mokykla nutarė metalo apdirbimo skyriaus instruktorių Izraelį Bereznickį pasiųsti į Čekoslovakiją – didelėmis ORT draugijos pastangomis jam buvo išrūpintas leidimas pasitobulinti Josefo Volmano mašinų gamykloje. Pedagogų tarybos nutarimu braižybą, dailę ir siuvinį ir kt. dalykus mokiusi Ronė Berkmanaitė-Ešteinienė per 1939 m. vasaros atostogas buvo nusiųsta tobulintis į Paryžių. Vyrų drabužių skyriaus instruktorius Simonas Kačerginskis per 1931 m. vasaros atostogas mėnesiui išvyko į Berlyną pasitobulinti vyrų drabužių sukirpimo srityje.

Siuvimo kursų mokytoja Riva Altfeldienė turėjo net du prancūziškus diplomus: Paryžiaus siuvimo mokyklos „École Pigier“ bei Paryžiaus mados kursų „Cours de Coupe et Couture du Système S. Levitanus“.

Kai kurie mokytojai patys vertėsi savo amatu, tad puikiai jį išmanė. Štai moteriškų drabužių skyriaus mokytoja Eugenija Joselevičienė, turėjusi „Academie de Coupe de Paris“ diplomą, buvo siuvyklos Kaune savininkė.

Riva Altfeldienė ir Berta Lifšininė Paryžiuje. *J. Rozinos asmeninis archyvas*

Amatų mokykla

Būsimos moteriškų drabužių siuvėjos Kauno ORT draugijos amatų mokykloje, 1920–1930. World ORT archyvas

Mokinys amatų mokyklos dirbtuvėje Kaune, 1938. World ORT archyvas

Mokiniai amatų mokyklos kalvėje, 1920–1930. World ORT archyvas

Amatų mokyklos dirbtuvė, Kaunas 1930. World ORT archyvas

Iš skurdo – į kvalifikuotus darbininkus

Vaikams, kilusiems iš skurdžiausių gyventojų sluoksnių, – o jie sudarė didžiąją amatų mokyklos mokinių dalį, – mokykla buvo vienintelė galimybė išmokti amato. Svarbu ir tai, kad mokiniai ne tik įgydavo profesiją, bet nebuvo paliekami likimo valiai ir baigę mokyklą.

Vykdydami įvairių Kauno fabrikų užsakymus moksleiviai susipažindavo su būsimomis savo darbovietėmis. Mokykloje parengti amatininkai siuvėjai, šaltkalviai mechanikai, elektromonteriai ir vairuotojai įsidarbino įvairiuose fabrikuose ir dirbtuvėse – Brolių Feinbergų kartono bei popieriaus dirbinių fabrike ir litografijoje „Kartonaž“, Perko ir Šliomavičiaus mielių fabrike, sacharino dirbtuvėje, tabako dirbtuvėje „Kontinental“. Dalis jų gaudavo darbo užsienio fabrikuose.

Štai 1939 m. metalo apdirbimo skyrių baigė 23 mokiniai, 18 jų įsidarbino metalo apdirbimo srityje, vienas įstaigos tarnautoju, vienas atlikinėjo karinę prievolę, o trys darbo negavo.

Tais pačiais metais moteriškų drabužių siuvimo skyrių baigė 7 mokinės, visos dirbo savo srityje, dvi iš jų savarankiškai.

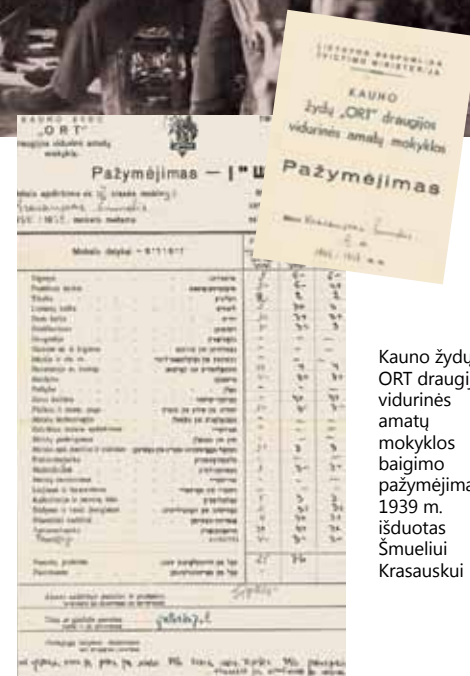
Amatų mokyklos šaltkalvių dirbtuvė, 1930. World ORT archyvas

Amatų mokykla: rūpinimasis mokiniais ir sunki kova už mokyklos egzistavimą

Mokiniai į mokyklą atvykdavo ne tik iš Kauno, bet ir iš visos Lietuvos miestelių. Beveik visi jie buvo kilę iš vargingiausių gyventojų sluoksnių, daugelis – pusiau ar visiškai našlaičiai. Dauguma mokinių ne tik negalėjo susimokėti už mokslą, bet mokykla juos dar šelpdavo ir rūpindavosi jų išlaikymu. Tad mokinių socialinės ir sanitarinės apsaugos straipsnis buvo vienas žymiausių visame ORT draugijos biudžete, o visa draugijos vadovų veikla buvo sunki kova už amatų mokyklos išlikimą.

1939 m. buvo priimti mokyti 106 mokiniai, iš jų vienas buvo ūkininkų vaikas, 40 darbininkų ir amatininkų vaikų, 32 prekybininkų vaikai, 33 vaikų tėvai buvo kitų profesijų atstovai.

Kad ir kaip sunku buvo išlaikyti tokią mokyklą bei remti jos mokinius, vis dėlto buvo siekiama, kad joje mokytųsi būtent neturtingų šeimų vaikai. Štai pavyzdys: 1939 m. rudenį draugija kreipėsi į Švietimo ministeriją, prašydama leisti priimti Latę Bailaitę, Bašę ir Chają Blumą Kretingės –

Kauno žydų ORT draugijos vidurinės amatų mokyklos baigimo pažymėjimas, 1939 m. išduotas Šmueliui Krasauskui

šios mergaitės buvo iš šeimų, kurios pasitraukė iš nacių okupuoto Klaipėdos krašto. Prašyme buvo rašoma: „Jos yra ORT draugijos išlaikomos ir jei nebus priimtos į mokyklą, neturės kur dėtis, nes jų tėvai yra neturtingi pabėgėliai ir neišgali išlaikyti savo vaikų.“ Deja, jų priimti neleista, nes mergaitės buvo per mažos.

Stalių dirbtuvė vaikų klube „Kultur lige“ liaudies mokykloje Kaune, 1922. World ORT archyvas

Metalo apdirbimo kursų dalyviai, 1934. *World ORT archyvas*

Amatų kursai Kaune: papildyti profesines žinias ir susipažinti su naujovėmis

Turėdama gerą mokymo bazę Kaune (amatų mokyklos dirbtuves), ORT draugija steigė įvairius kursus suaugusiems, kuriems vadovavo ir kuriuose lektoriais dirbo amatų mokyklos pedagogai. Kursai vyko mokyklos ir kitose tinkamose patalpose, naudojosi amatų mokyklos inventoriu. Be amato, kursuose buvo dėstoma ir lietuvių kalba bei Lietuvos istorija. Kursų klausytojai kas mėnesį mokėdavo mokesčių, tačiau neturtingiesiems draugijos valdybos nuožiūra mokesčiai už mokslą galėjo būti atitinkamai sumažintas, išimtiniais atvejais nuo mokesčio jie galėjo būti visai atleisti. Kursų vedėjai ir instruktoriai atlyginimo negaudavo, o pelnas būdavo skiriamas ORT draugijos amatų mokyklai. Sėkmingai egzaminus išlaikiusiems buvo išduodami Švietimo ministerijos Specialiojo mokslo departamento nustatytos formos pažymėjimai.

Mina Javnaitė-Braudienė, 1939 m. skrybėlių dirbimo kursuose dėsciusi lietuvių kalbą ir Lietuvos istoriją. *LCVA*

Izaakas Braudo, elektromechanikų kursuose 1933 m. dėstęs elektrotechnikos teoriją ir parengiamąjį kursą. *LCVA*

Skardininkų kursų lektoriaus Šleimės Lipšco studijų Kauno Vytauto Didžiojo universitete knygelė, 1937. *LCVA*

Švietimo ministerijos 1936 m. išduotas leidimas Kauno žydų ORT draugijos šešių mėnesių korsetų sukirpimo ir siuvimo kursams. *LCVA*

Kauno ORT draugijos siuvimo kursų dalyviai, 1922. *World ORT archyvas*

Ukmergės „Tarbut“ mokyklos mokiniai darže, 1922. *M. Levi nuotr., World ORT archyvas*

Įsikūrus draugijai, jos idėjos ėmė skliti Lietuvos miestuose ir miesteliuose

Draugijos skyriai buvo steigiami visoje Lietuvoje ir 1940 m. vasarą jų būta net 25-ių: Alytuje, Butrimonyse, Jonavoje, Kalvarijoje, Kaune, Kėdainiuose, Naumiestyje, Kybartuose, Marijampolėje, Mažeikiuose, Panevėžyje, Plungėje, Radviliškyje, Raseiniuose, Seirijuose, Simne, Šakiuose, Šiauliuose, Tauragėje, Telšiuose, Ukmergėje, Utenoje, Vilkaviškyje, Virbalyje ir Vilniuje. Į skyrių komitetus paprastai buvo renkami pramonininkai, bankininkai, gydytojai, mokytojai, inžinieriai, pirkliai, advokatai, kepėjai, staliai, kepurininkai, odų dirbėjai ir kt.

Žemėlapis, kuriame pažymėti 1940 m. veike draugijos skyriai

Skyriai padėjo siekti svarbiausių ORT draugijos tikslų:

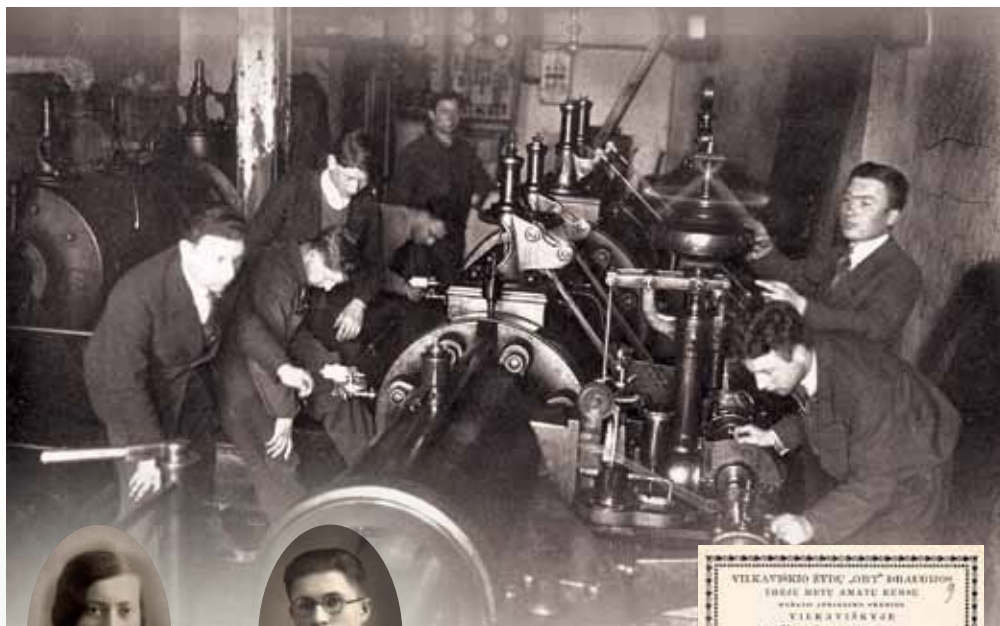
- auklėti jaunąją žydų kartą, rengti amatų ir žemdirbystės specialistus,
- tobulinti vyresniosios žydų amatininkų kartos įgūdžius,
- mokant žydų darbininkus profesijos suteikti jiems galimybę dirbti,
- įtraukti žydų darbininkus į pramonę ir žemės ūkį.

Radviliškio krautuvininko Berelio Trubavičiaus prašymas priimti į ORT draugiją, 1939. *LCVA*
Draugijos narių skaičius nebuvo ribojamas, į ją buvo priimami ne jaunesni nei 20 metų abiejų lyčių asmenys. Priimtieji privalėjo reguliariai mokėti nario mokesčių.

Pirmoji Ukmergės ORT amatų kursų laida. 1920–1930. *World ORT archyvas*

Trejų metų amatų kursai Vilkaviškyje

Sara Faktorovskytė, kursų aritmetikos ir hebrajų kalbos lektorė nuo 1935 m. Apie 1934. LCVA

Alfonsas Ulčinas, kursų braižybos lektorius, 1928. LCVA

Kursantai dirbtuvėje, 1920–1930. World ORT archyvas

Vilkaviškio žydų ORT draugijos trejų metų amatų kursų metalo apdirbimo skyriaus baigimo pažymėjimas, 1940 m. išduotas Icikiui Finkelšteiniui. LCVA

Kursų tikslas – išmokyti žydus amato, kad galėtų verstis savarankiškai

Nuo 1931 m. birželio mėn. Vilkaviškyje veikė trejų metų metalo apdirbimo kursai berniukams, kuriuos išlaikė Vilkaviškio žydų „Haskalah Va'avoda“ draugija. 1937 m. spalį šie kursai buvo perduoti ORT draugijos Vilkaviškio skyriui, o 1938 m. rugsėjį leista atidaryti dar ir siuvimo skyrių mergaitėms. Nuo tol jie vadinami Vilkaviškio žydų ORT draugijos trejų metų amatų kursais. Nuosavose jiems pastatytose patalpose kursai veikė pagal švietimo ministro patvirtintą statutą ir programą, buvo aprūpinti moderniomis mašinomis, reikalingais įrankiais ir įrengimais.

Pagal veiklos pobūdį jie nesiskyrė nuo amatų mokyklos – buvo priimami pradžios mokyklą baigę ne jaunesni nei 14 metų mokiniai, mokslas truko trejus metus, buvo dėstomi ne tik specialybės, bet ir bendrieji dalykai.

Kursai buvo išlaikomi ORT draugijos Vilkaviškio skyriaus bei centro komiteto Paryžiuje lėšomis, atskirų asmenų aukomis, jų išlaikymui buvo skiriami ir mokesčiai už mokslą bei pajamos iš atliktų užsakymų.

1939 m. jų vadovas ir lektorius buvo Samuelis Eidelsas, išsilavinimą įgijęs Brno (Čekoslovakija) aukštojoje technikos mokykloje. Be jo, dėstė šie lektoriai: Alfonsas Ulčinas, Abromas Streleckis, Sara Faktorovskytė, Giršas Levinsonas, Bašė Šamborskytė ir kt.

1940 m. kursas lankė 40 mokinių: metalo apdirbimo – 24 berniukai, siuvimo – 16 mergaičių.

LSSR švietimo liaudies komisaro įsakymu jie uždaryti 1940 m. rugsėjo 1 d. – praėjus trims savaitėms po to, kai nutraukta ORT draugijos veikla.

Kursantai su mokytoju I. Nombergu prie staklių, 1920–1930. World ORT archyvas

Kursantas prie staklių, 1920–1930. World ORT archyvas

Panevėžio skyrius

ORT draugijos siuvimo kursai Telšiuose, 1922. World ORT archyvas

„Neturtingų tėvų vaikų didžiausias troškimas ne gimnazijos, ne aukštosios mokyklos, bet išmokyti amato.“

Skyrius Panevėžyje įregistruotas 1921 m. gruodį. 1939 m. birželį jo pirmininku išrinktas banko direktorius Beras Levinas, vicepirmininku – pramonininkas Vulfas Gvintas. Skyrius turėjo stalių dirbtuvę.

1940 m. rugpjūčio 6 d. ORT draugija su visais padaliniais Lietuvoje uždaryta, tačiau to nežinodami Panevėžio skyriaus vadovai rugpjūčio 8-ąją mieste iškabino skelbimus, kviečiančius jaunuolius užsirašyti į Panevėžyje steigiamą amatų mokyklą, o smulkius krautuvinius ir pirklius – į amatų kursus. Panevėžio milicijos pareigūnas šiuo reikalu apklausė draugijos vadovus. Byla buvo nutraukta.

Uždarius ORT draugijos Panevėžio skyrių, stalių ir šaltkalvių įrankiai buvo saugomi Centralinio žydų banko kooperacijai remti Lietuvoje Panevėžio skyriaus patalpose; 1941 m. sausį Panevėžio I valstybinė amatų mokykla perėmė 168 įrankius, o 45 įrankiai buvo nurašyti kaip susidėvėję.

Lėšos iš draugijos sąskaitos buvo pervestos į Švietimo liaudies komisariato ir Liaudies kultūros fondo sąskaitas.

ORT draugijos amatų kursų studentai kursantai stato aron hakodešą Panevėžio sinagogoje, 1920–1930. World ORT archyvas

ORT Panevėžio skyriaus amatų kursų dėstytojai ir kursantai, 1920–1930. World ORT archyvas

Skelbimas apie žydų amatų mokyklos įsteigimą: iki rugpjūčio 15 d. priimami prašymai 14–16 metų jaunuolių, norinčių lankyti metalo darbų ir stalių mokyklą jidiš kalba, 1940. LCVA

Namų ruošos kursai

Ungurinės kursų mokytojai ir kursantai, 1934 m. gegužės 2 d. *World ORT archyvas*

Švietimo ministerijos išduotas leidimas metiniams namų ruošos ir ūkio kursams Ungurinės dvare, 1934. *LCVA*

Namų ruošos ir ūkio kursai

Pirmąją žemės ūkio mokyklą draugija ORT draugija atidarė 1928 m., tačiau dėl materialinių sunkumų po dviejų metų ji buvo uždaryta. 1934 m. gegužę Marijampolės apskrities Ungurinės dvare draugijai leista įsteigti metinius namų ruošos ir ūkio kursus. Kitais metais kursai buvo perkelti į Kalinavos dvarą prie Kauno.

Į kursus buvo priimami ne jaunesni kaip 16 metų abiejų lyčių klausytojai, baigę pradžios mokyklą arba išėję tolygų mokslą. Pamokas vedė lektoriai, praktikos darbų instruktoriai ir kursų vedėjai. Kursams vadovavo agronomai Jokūbas Oleiskis ir Jokūbas Roseinas; pastarasis parašė knygą „Mes tapsime žemdirbiais“. Namų ruošos ir ūkio kursuose taip pat mokėsi ir pabėgėliai iš nacių Vokietijos. Kolektyvai skambiais pavadinimais „Kūjis“, „Ekonomija“, „Acholuc“, „Avoda“ ir kiti po kursų baigimo išsikirstydavo po įvairias šalis. Daugiausia absolventų išvykdavo į Palestiną.

Bitininkystės darbai ORT draugijos Ungurinės ūkyje Marijampolės apskrityje, 1934 m. gegužės 2 d. *World ORT archyvas*

Kursantai dirba Ungurinės (Marijampolės apskritis) ūkio laukuose, 1934–1935. *World ORT archyvas*

Žydkaimis

Poilsio pertraukėlė ORT draugijos Kalinavos žemės ūkio kursuose Kauno apskrityje, 1935. *World ORT archyvas*

Žydkaimis – pagalba žydų ūkininkams

Lietuvoje XX a. pradžioje žydai sudarė 12,3 proc. visų žemdirbių. Kad atlaikytų konkurenciją, žydų žemdirbiams reikėjo paramos – padėti apsirūpinti technika, sėklomis, inventoriumi, suteikti specialistų konsultacijų. Šio darbo ėmėsi ORT draugija.

1921 m. 128 žydų ūkininkai per ORT draugiją gavo 223 žemės ūkio padargus, pirmaklasės sėklos ir agronomų patarimų. Buvo steigiami žemės ūkio kursai. O 1930 m. Trakų apskrities Žydkaimio kaime draugija įsigijo 45,3 ha žemės. Šia žeme buvo leista naudotis žydų žemdirbių bendruomenei, kuri kaime buvo įsikūrusi XIX a. viduryje.

Kaip rodo archyviniai šaltiniai, 1936 m. Žydkaimio kaime iš viso buvo 482,8 ha žemės; žydams priklausė 304,8 ha (63 proc.), lietuviams – 178 ha (37 proc.). Tais metais kaime gyveno 15 lietuvių ir 20 žydų ūkininkų šeimų. Žemės sklypai priklausė ir sinagogai bei ORT draugijai.

Poilsio pertraukėlė Kalinavos žemės ūkio kursuose, 1935–1940

Kalinavos žemės ūkio kursų dalyviai skina obuolius, 1935–1940. *Jasvoino nuotr., World ORT archyvas*

Pietūs ORT draugijos Ungurinės ūkyje Marijampolės apskrityje, 1934 m. birželio 5 d. *World ORT archyvas*

Amatų kursai karo pabėgėliams

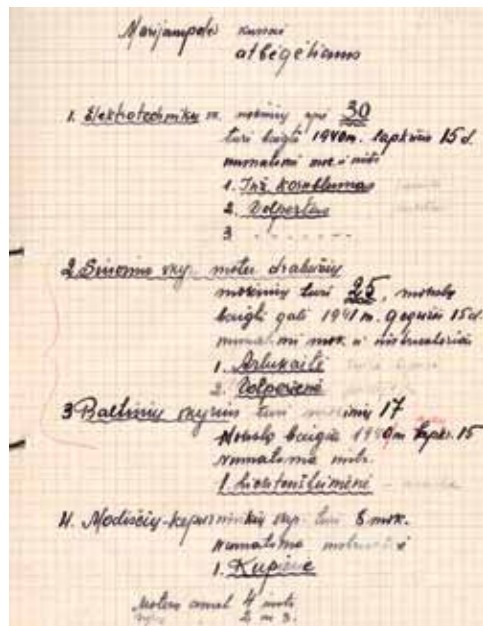

Švietimo ministerijos leidimas ORT draugijai įsteigti Marijampolės karo pabėgėlių amatų kursus, 1940 m. gegužės 15 d. LCVA

Informacija apie Marijampolės karo pabėgėlių amatų kursų klausytojus. Likvidavus ORT draugiją, kursų perėmė LSSR švietimo liaudies komisariatas, 1940 m. rugsėjo 2 d. LCVA

Marijampolės žydų karo pabėgėlių amatų kursai: paskutinė viltis emigruoti

1939 m. prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, į Lietuvą iš Lenkijos atvyko daug karo pabėgėlių, taip pat ir žydų. Daug jų apsisusto Lenkijos pasienyje esančiame didžiausiame pasienio regiono mieste Marijampolėje. Paryžiuje įsikūrusi ORT draugijų centro valdyba nusprendė įsteigti karo pabėgėliams amatų kursus ir įsipareigojo juos išlaikyti. 1940 m. balandžio mėn. ORT draugija, gavusi kursams dalį lėšų iš Paryžiaus, kreipėsi su prašymu į švietimo ministrą leisti steigti Marijampolėje amatų kursus karo pabėgėliams. Leidimas buvo išduotas 1940 m. gegužės 15 d. Kursų vedėja paskirta inž. Slava Braudaitė. Mejeris Joselevičius, Klejeris Kliacko, Doba Arlukaitė, Rachelė Kupienė paskirti lektoriai. Kai kurie lektoriai patys buvo karo pabėgėliai.

1940 m. rugpjūčio 6 d. Lietuvoje likvidavus ORT draugiją, kursus iki jų uždarymo perėmė LSSR švietimo liaudies komisariatas. Buvo leista baigti pradėtą kursą, todėl siuvimo skyrius turėjo būti uždarytas 1941 m. gegužės 15 d., kiti skyriai – 1940 m. lapkričio 15 d.

1940 m. rugsėjo 2 d. kursuose mokėsi: elektrotechnikos skyriuje – apie 30 mokinių, moteriškų drabužių siuvimo skyriuje – 25 mokinės, baltinių siuvimo skyriuje – 17 mokinių, skrybėlaičių dirbimo skyriuje – 8 mokinės.

Paskutinis vedėjas buvo inž. Naftalis Lurje.

Slavos Braudaitės gyvenimo aprašymas, 1940 m. balandžio 27 d. LCVA

Slavos Braudaitės prašymas paskirti ją Marijampolės karo pabėgėlių amatų kursų vedėja, 1940 m. balandžio 27 d. LCVA

Šiaulių skyrius

ORT draugijos Šiaulių skyriaus siuvinėjimo kursų dalyvės, 1920–1930. World ORT archyvas

Leizerio Jeruzalimskio studijų knygelė, 1923. LCVA

Morduchas Rudnikas, vyriškų ir moteriškų drabužių sukirpimo kursų vedėjas nuo 1932 m. Kursuose dėstė lietuvių kalbą ir Lietuvos istoriją, 1924. LCVA

ORT Šiaulių skyrius

ORT draugijos Šiaulių skyrius buvo vienas aktyvesnių Lietuvoje. 1921 m. rugsėjo mėn. Šiauliuose atidarytos stalių dirbtuvės ir moteriškų drabužių siuvykla. Nuo 1932 m. veikė trijų mėnesių vyriškų ir moteriškų drabužių sukirpimo ir siuvimo kursai. Tais metais kursus lankė 18 žmonių.

Šie kursai buvo išlaikomi centrinės ORT draugijos specialaus fondo, vėliau Raudonojo Kryžiaus, o paskui juos perėmė Švietimo liaudies komisariatas.

Kursams vadovavo Leizeris Jeruzalimskis. Tuo pačiu metu jis mokytojavo dar ir Šiaulių žydų gimnazijoje. 1929 m. Jeruzalimskis baigė Lietuvos universiteto Humanitarinį fakultetą. Dar besimokydamas universitete, 1923 m. ORT draugijos Kauno amatų mokykloje dėstė jidiš kalbą, geografiją ir gamtos mokslą.

ORT draugijos Šiaulių skyriaus valdyba ir revizijos komisija, 1940 m. gegužės 31 d. LCVA

ORT draugijos Šiaulių skyriaus surengta darbų paroda, 1920–1930. World ORT archyvas

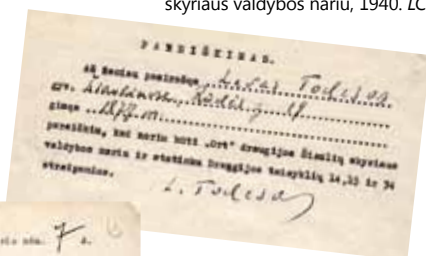

Moteriškų drabužių sukirpimo ir siuvimo kursų pedagogai ir kursantės. Šiauliai, XX a. 3 deš. World ORT archyvas

Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, į Šiaulius atvyko karo pabėgėlių žydų iš Lenkijos, Vokietijos, Čekoslovakijos. ORT draugijos Šiaulių skyrius 1940 m. jiems atidarė nemokamus vakarinius elektrotechnikos kursus, į kuriuos buvo priimami ne jaunesni nei 15 metų pabėgėliai žydai. Rytais vyko užsiėmimai vietos gyventojams (35 klausytojai), po pietų – karo pabėgėliams žydams (40 klausytojų). Moteriškų drabužių sukirpimo ir siuvimo kursus lankė 53 klausytojos.

Šiaulių skyriaus pirmininko Samuelio Petuchausko pareiškimas, kad jis sutinka būti ORT draugijos Šiaulių skyriaus valdybos nariu, 1940. LCVA

Šiaulių skyriaus valdybos nario Levo Todeso pareiškimas, kad jis sutinka būti ORT draugijos Šiaulių skyriaus valdybos nariu, 1940. LCVA

Valstybės saugumo departamento pranešimas, kad draugijos Šiaulių skyriaus valdybos narys Levas Todesas „yra artimesnis komunistams“, kadangi vienas jo sūnus už komunistinę veiklą nubaustas 12 metų sunkiųjų darbų kalėjimo. Apie kitų Šiaulių skyriaus vadovybės narių priešvalstybinę veiklą duomenų nesama. 1938 m. vasario 7 d. LCVA

ORT draugijos Šiaulių skyriaus stalių dirbtuvėse, 1920–1930. World ORT archyvas

ORT draugijos Šiaulių skyriaus moteriškų drabužių siuvimo ir sukirpimo kursai, XX a. 4 deš. World ORT archyvas

Marijampolės moteriškų drabužių kirpimo kursų baigiamieji egzaminai 1933 m.

Marijampolės ORT draugijos moteriškų drabužių kirpimo kursų (vedėjas Mauša Chvasas) pirmosios laidos užsiėmimai prasidėjo 1933 m. vasarį. Kursai tęsėsi ilgiau nei numatytus tris mėnesius, nes tuo laikotarpiu ilgai buvo švenčiamas Pesachas.

1933 m. birželio 19 ir 20 d. vyko baigiamieji egzaminai. Juos laikė 11 klausytojų.

Lietuvių kalbos egzaminuota raštu ir žodžiu, Lietuvos istorijos – žodžiu, specialybės – drabužių kirpimo – raštu ir žodžiu pagal Švietimo ministerijos patvirtintą mokymo programą.

Specialybės – moteriškų drabužių kirpimo – egzaminas įvyko taip: dalyko mokytoja Taicaitė parinko ir iškirpo iš madų žurnalo kiekvienam bilietui piešinį – fasoną. Uždavinių turinys – popietinė suknelė su paplatintais pečiais, angliškas švarkelis, vizitinė suknelė, angliškas paltas ir pan. Kiekviena egzaminuojamųjų komisijai prižiūrint turėjo paimti savo kaimynės kaip modelio visus nurodytam fasonui reikalingus matus, išbraižyti popieriuje fasono dalis, jas iškirpti atsineštoje medžiagoje, susiūti bei susegti, pritaikyti modeliui ir savo darbą apginti prieš egzaminų komi-

siją. Šiame egzamine, be kursų vedėjos mokytojos Taicaitės ir Švietimo ministerijos atstovo, dar dalyvavo du ekspertai, abu žydai – Rainas ir Markusas – „vietiniai geresnieji siuvėjai“. Buvo vertinamas egzaminuojamųjų mokėjimas paimti matus, sukirpti fasoną ir pritaikyti jį modeliui. Visų specialybės egzamino rezultatai buvo geri. „Darbai ant gyvųjų modelių gulėjo gerai“ ir visų egzaminatorių – ir mokytojų, ir kviestinių ekspertų – pripažinti tinkamai.

Tačiau lietuvių kalbos egzamino rezultatai buvo prastoki. Švietimo ministerijos atstovas savo ataskaitoje pažymėjo, kad skaito pakenčiamai visos, skaitomą nesunkų turinį supranta, atpasakoja visos, susikalbėti galima su visomis, „bet rašo tai prastai“. Drauge atkreipė dėmesį, kad tinkamas lietuvių kalbos mokėjimas šiuose kursuose nėra svarbiausias dalykas. „Turėdamas galvoje nedidelį pamokų skaičių, programoje lietuvių kalbai skirtą, ir dar tą aplinkybę, kad visos kursų dalyvės suaugusios (ne viena jau ir pagyvenus), lietuvių kalbos niekur lig šiol nesimokiusios, išpėjau kursų vedėją, kad šią silpnoką vietą patvarkytų.“

Lietuvos istorijos egzamino temos buvo tokios: „Gediminas“, „Žalgirio mūšis“, Mindaugas“, „Kryžiuočiai“, „Lietuvos krikštas“, „Jogaila“, Kęstutis“, „Nepriklausomybės paskelbimas“, „Lietuvos padalijimas“, „Liublino unija“.

ORT draugijos Šiaulių skyriaus atvirlaiškiai. LCVA

Moteriškų drabužių sukirpimo ir siuvimo kursų pedagogės, Šiauliai, XX a. 4 deš. World ORT archyvas

Beniaminas Jocheles su mokiniais ORT Vilna technikumė, 1930 m. balandžio 8 d. VVGŽM

ORT Vilna technikumio direktorius dr. Matitjahu (Moišė) Šreiberis savo kabinete, 1935. *World ORT archyvas*
Likvidavus getą jis buvo išsiųstas į Kloogos priverčiamojo darbo stovyklą Estijoje ir ten žuvo.

Cemachas Šabadas, apie 1935. VVGŽM

Draugijos amatų ir žemės ūkiui žydų tarpe skleisti statuto viršelis, Vilnius, 1919. LCVA

Draugija amatams skleisti ir darbštumui skatinti tarp Vilniaus žydų

Draugija buvo įkurta 1918 m. Savo veiklą ji tęsė ir 1920–1939 m., kai Vilniaus kraštas buvo okupuotas Lenkijos, ir 1939 m., kai okupuotąsias teritorijas atgavo Lietuva.

Pradžioje kurį laiką draugijai vadovavo žinomas Vilniaus visuomenės veikėjas gydytojas Cemachas Šabadas.

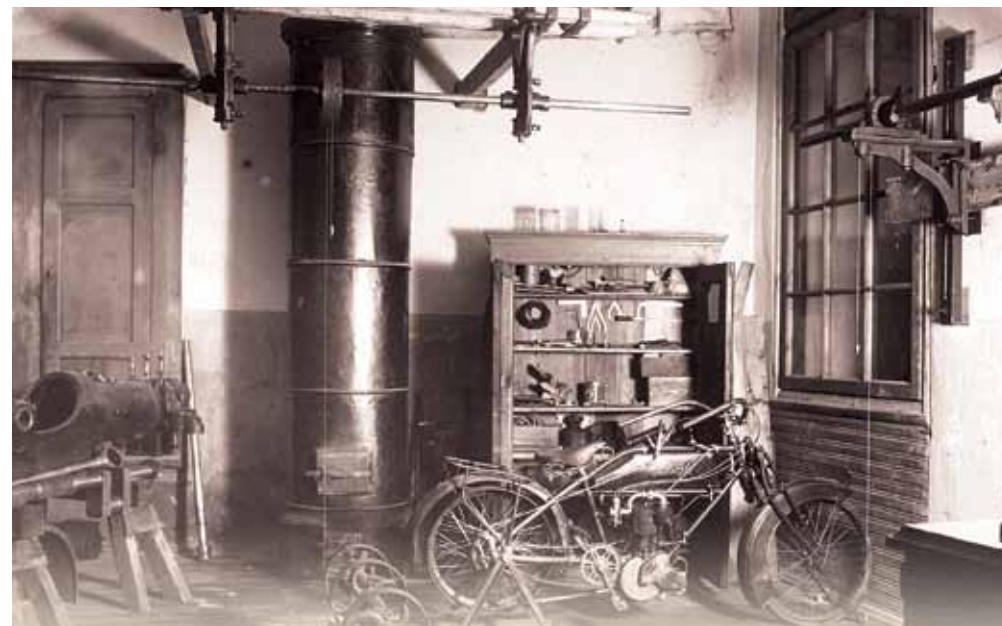
Vilniuje draugija išlaikė technikumą ir amatų mokyklą. Be to, buvo įsteigusi įvairių technikos kursų, pavyzdinių ūkių, dirbtuvių; rėmė norinčius išmolti amato neturtinguosius – skirdavo jiems pašalpas, pirkdavo darbo įrankius, medžiagas, – o išmokusiems amato padėdavo įsikurti. Iki 1940 m. tokia draugijos pagalba pasinaudojo daugiau nei 10 tūkst. asmenų.

Lėšų veiklai draugija gaudavo iš visuomenės aukų, ypač iš užsienio žydų labdaros draugijų – pavyzdžiui, iš Niujorke įsikūrusios pasaulinės žydų šelpimo organizacijos „Joint Distribution Committee“.

Draugija ypač išplėtojo veiklą 1939 m., Antrojo pasaulinio karo pradžioje. Žlugus Lenkijai į Vilniaus sritį plūste plūdo pabėgėliai, savivaldos ir valdžios įstaigos neturėjo galimybių jų visų aprūpinti. Vien tik per pirmą 1940 m. pusmetį draugija suteikė pagalbą per 5 tūkst. asmenų – parūpino darbo, skyrė pašalpų, aprūpino maistu; būtiną medicinos pagalbą teikė Žydų sveikatos organizacija (OZE).

Ilgametis ORT Vilna technikumio mokytojas Beniaminas Jocheles su šeima, 1937 m. gegužė. *Fanios Brancovski asmeninis archyvas*

Vilniaus ORT amatų mokyklos surinkimo cechas. Ant grindų, ant lubų ir ant dešinės sienos – darbiniai velenai, kairėje – remontuojamas variklis, 1920–1930. *World ORT archyvas*

Vilniaus žydų amatų mokykla

Vilniaus draugija amatams skleisti ir darbštumui skatinti tarp Vilniaus žydų išlaikė keturklasę privatinę amatų mokyklą. Ji veikė pagal panašią programą kaip ir ORT vidurinė amatų mokykla Kaune. Mokytis buvo priimami ne jaunesni nei 14 metų šešių skyrių pradžios mokyklą baigę žydų tautybės berniukai. Priimant buvo atsižvelgiama į berniukų materialinę padėtį bei gabumus. Pirmenybė buvo teikiama neturtingiesiems ir vaikų namų auklėtiniams, jiems mokslas buvo nemokamas, kiti už jį mokėjo. Amatų mokykla, kurioje buvo mechanikos ir elektrotechnikos skyriai, siekė parengti kvalifikuotus amatininkus, galinčius dirbti savarankiškai arba pramonės įmonėse.

Mokykla veikė ORT draugijos namuose Gdansko (dab. Islandijos) g. 3, turėjo reikiamų mašinų ir mechaninių įrengimų, gerai įrengtas dirbtuves, kvalifikuotų inžinierių ir technikų.

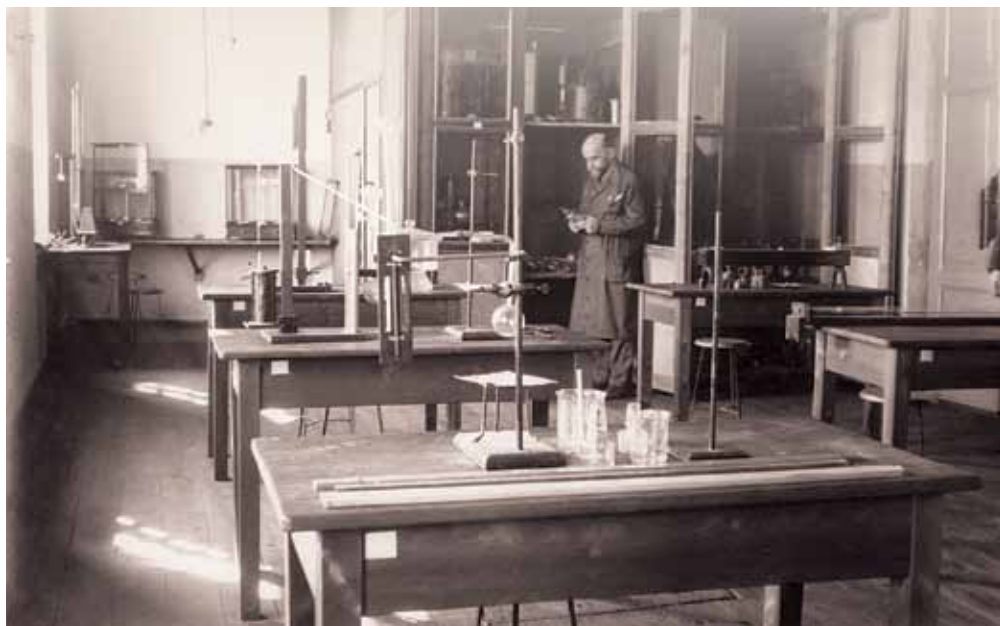
Vilniaus ORT technikumio 1-oji elektrotechnikos klasė, 1920–1930. *World ORT archyvas*

Vilniaus ORT amatų mokyklos antspaudo pavyzdys, 1940. LCVA

Mechanikos paskaita antrojo semestro studentams, dėstytojas – dr. Matitjahu Šreiberis, 1920–1930. *World ORT archyvas*

Fizikos laboratorija, Vilnius, 1920–1930. *World ORT archyvas*

ORT Vilna privatinis technikumai

Technikumai įkurti 1920 m. Tai buvo solidi mokykla su įvairiomis dirbtuvėmis ir laboratorijomis, joje dėstytos techninės disciplinos. Tais laikais panaši žydų mokykla buvo tik Rusijoje.

Į mokyklą būdavo priimami mokiniai, baigę keturias reformuotos gimnazijos klases. Visas kursas buvo išinamas per trejus metus, absolventai tapdavo technikais ir inžinieriais padėjėjais. Mokykloje buvo dėstomi 25 dalykai, mokiniai supažindinami su įvairių mašinų konstrukcijos pagrindais, ypač su metalo apdirbimo, taip pat su keliamosiomis mašinomis, su garo katilais ir visų rūšių jėgos mašinomis – šiluminiais varikliais, garo turbinomis ir elektros mašinomis.

Siekdami įgyti praktinių įgūdžių mokiniai dirbdavo technikumuose įrengtose fizikos, chemijos, technologijos, elektromechanikos ir montažo laboratorijose. Čia jie atlikdavo numatytus darbus, mokėsi įrankių naudojimo ir mašinų aptarnavimo, reguliavimo, taisymo ir pan.

Be laboratorijų, technikumuose buvo dar ir kalvė, šaltkalvių dirbtuvė, mašinų ir metalo apdirbimo dirbtuvė, liejykla, elektrotechnikos dirbtuvė. Daugelis absolventų pradėdavo dirbti paprasiais darbininkais prie tekimo staklių, dyzelinio variklio ar kitokio įrenginio. Tokių darbininkų

rengimas nebuvo technikumų uždavinys, tačiau absolventai, atliekantys šiuos darbus pavyzdinai, netrukus gaudavo aukštesnes technikumų pareigas.

Technikumuose didžiulis dėmesys buvo skiriamas techninei braižybai. Trejų metų trukmės mokslus baigę mokiniai galėjo nubraižyti net labai sudėtingų keliamųjų mašinų, šiluminių variklių ir kitų mašinų projektus taip tiksliai, kad nebūtų padarę gėdos net politechnikos mokyklai.

Šią tikslą pasiekti padėjo ORT draugija – tai ji pasirūpino, kad mokykla turėtų laboratorijas, dirbtuves, piešimo ir braižybos sales, biblioteką, tinkamą klasių įrangą, ir išlaikė mokomąjį (10 inžinierių, 6 mokytojus, keletą instruktorių, braižytojų ir kt.) ir administracinį personalą.

ORT Vilna technikumų fasadas, 1920–1930. *World ORT archyvas*

Braižybos klasė, 1920–1930. *World ORT archyvas*

Laboratorijos įranga, 1920–1930. *World ORT archyvas*

ORT Vilna technikumų bibliotekos brėžinių ir modelių archyvas, 1920–1930. *World ORT archyvas*

Technikumų mokytojai ir ORT draugijos veikėjai nuolat rūpinosi programų, mokymo proceso organizavimo, dėstymo ir įrangos tobulinimu.

Ypač didžiutasi technikumų leidykla, kuri leido technikos literatūrą jidiš kalba – iš tų leidinių ir buvo mokomasi. Tai buvo vienintelė Vilniaus krašte rimta tokio pobūdžio literatūros leidykla jidiš kalba; ji išleido knygų apie elektros ir garo mašinas, šiluminius variklius, garo katilus, termodinamiką, medžiagų atsparumą ir pan.

Per 19 metų technikumai parengė daugiau nei 600 technikumų. 80 proc. jų emigravo, ir sunku būtų surasti kraštą pasaulyje, kur nebūtų dirbęs bent vienas žydų ORT draugijos technikumų absolventas. Kai kurie jų vėliau mokėsi Belgijos ir Prancūzijos politechnikos mokyklose ar Haifos technikumuose ir baigę studijas ten liko dirbti inžinieriais. Vilniaus krašte nebuvo nė vieno žydams priklausančio fabriko, technikos biuro, lentpjūvės arba malūno, kur nedirbtų šio technikumų absolventai, o didžiosiose įmonėse – radijo imtuvų fabrike „Elektrit“, inž. Kavenokio techniniame biure, Valkininkų popieriaus fabrike, Kinkulkino malūne ir kitur – jų darbavosi dešimtys.

Technikumų absolventai, 1928. *World ORT archyvas*

Technikumų valgykla, 1920–1930. *World ORT archyvas*

Bibliotekos braižybos ir piešimo skyrius, 1920–1930. *World ORT archyvas*

Studentai elektrotechnikos dirbtuvėje, 1934 m. birželis. *World ORT archyvas*

ORT draugijos uždarymas 1940 m.

Pirmosios sovietinės okupacijos pradžioje, nuo 1940 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras „valstybės saugumo sumetimais“ uždraudė Lietuvoje visas nekomunistines organizacijas (visuomenines, kultūrinės, religines). Tą pačią dieną ORT draugijos vadovybė vidaus reikalų ministru nusiuntė prašymą leisti ORT draugijai bei jos skyriams provincijoje ir toliau veikti. Prie prašymo pridėjo draugijos valdybos narių sąrašą.

Vidaus reikalų ministras, susipažinęs su valdybos sudėtimi, nusprendė nušalinti pirmininką Abelį Jodidį ir visus narius kaip nepriimtinius naujai komunistinei santvarkai. Naujai valdybei sudaryti buvo duotas 6 mėnesių terminas. Laikinuoju ORT draugijos einamųjų ir piniginių reikalų tvarkytoju ministras paskyrė Benjaminą Soloveičiką, draugijai bei jos padaliniais leido veikti toliau.

Vidaus reikalų ministro nutarimas uždaryti Draugiją amatui ir žemės ūkiui žydų tarpe skleisti Lietuvoje ORT, 1940 m. rugpjūčio 6 d. LCVA

Nors Soloveičikas dėjo pastangas keisti valdybą, po mėnesio, 1940 m. rugpjūčio 6 d. vidaus reikalų ministras, remdamasis tuo, kad „esamosios sąlygomis tolimesnis šios organizacijos veikimas yra nebesuderinamas su valstybės saugumo reikalais“, nutarė Draugiją amatui ir žemės ūkiui žydų tarpe skleisti Lietuvoje ORT su visais padaliniais uždaryti.

Vilniaus ORT draugijos technikumų raštinė, 1920–1930. *World ORT archyvas*

Specialisto pažymėjimas, išduotas Vilniaus gete 1941 m. spalio 15 d. VVGŽM

Kauno geto amatų mokyklos mokiniai, 1942. VVGŽM 1942 m. kovo mėn. buvo suorganizuota amatų mokykla berniukams ir siuvimo mokykla mergaitėms. Vėliau atsirado kitų specialybių

Berniukas su Dovydo žvaigžde prie staklių. LCVA

Samuil Kaplinskij. VVGŽM

ORT dvasia Holokausto metais

1941 m. vasarą nacių Vokietija užpuolė Sovietų Sąjungą. Vokietijos okupuotoje Lietuvoje prasidėjo Holokaustas. Tačiau netrukus paaiškėjo, kad mokantieji amato turi galimybę išgyventi.

Tai puikiai suprato į getus patekę buvę ORT draugijos veikėjai – technikumų, mokyklų, kursų dėstytojai. Jie dėjo visas pastangas, kad Vilniaus ir Kauno getuose atsirastų amatų kursai.

Amato išmanymas gete buvo gyvybės garantas visai šeimai.

Kauno getas

Kaip savo dienoraštyje apie Kauno getą rašė Avrahamas Tory, 1942 m. rugsėjo 13 d. įvykusiame geto Žydų tarybos posėdyje buvo nuspręsta įkurti profesinio lavinimo mokyklą. Šioje mokykloje buvo mokoma techninių ir bendrųjų dalykų, o ją baigę jaunuoliai turėjo galimybę išdirbinti vokiečių dirbtuvėse. Mokykla, kurioje vyko ir plati kultūrinė veikla, veikė iki pat geto likvidavimo 1944 metais. Ją įkūrė ir jai vadovavo agronomas Jokūbas Oleiskis, padedamas Mendelio Sadvoskio.

Vilniaus getas

Paaugliams gete buvo įsteigta technikos mokykla, amatų kursai ir vaikų amatų dirbtuvės.

Matitjahu Šreiberis, buvęs Vilniaus ORT draugijos technikumų direktorius, suorganizavo technikos mokyklą, kurioje mokėsi 60 mokslėvių. Čia jie įgijo profesiją – pagal programą buvo mokoma stiklo darbų, dailidės, puodžiaus amatų, mezgimo, karinių uniformų taisymo bei siuvimo.

Pirmame plane – Kauno geto policijos vadovai, antrame plane antras iš dešinės – Jokūbas Oleiskis, geto profesinio lavinimo mokyklos vadovas. *Tel Avivo „Beth Hatefutsoth“ muziejaus fondai* Jokūbas Oleiskis išgyveno Holokaustą, po karo išvyko į Izraelį, ten vadovavo ORT mokyklų tinklui. Mirė 1984 m.

ORT Lietuvoje šiandien

Mokykla, didžiai vertinama „World ORT“ nuopelnus, Vilniaus miesto savivaldybei pateikė prašymą pavadinti mokyklą Šolomo Aleichemo ORT gimnazija

ORT istorija tęsiasi

1991 m. „World ORT“ organizacija atnaujino veiklą SSRS, vėl įsitvirtino buvusiose Sovietų Sąjungos respublikose, taip pat ir Baltijos šalyse. Šiandien ORT mokyklos ir kitos švietimo įstaigos laikomos vienomis geriausių regione.

„World ORT“ organizacija veiklą Lietuvoje pradėjo 2002-aisiais ir dar tais pačiais metais atidarė ORT informacijos centrą Šolomo Aleichemo vidurinėje mokykloje. Pradžioje tai buvo dvi kompiuterių klasės, vėliau „World ORT“ padedant mokykloje atsirado kompiuterinė laboratorija „Nova 5000“ fizikos, chemijos

ir biologijos laboratoriniams darbams, vaizdo konferencijos įranga, interaktyvios lentos. Be to, ne vienas mokyklos mokytojas dalyvavo organizacijos surengtuose informatikos ir technologijų kursuose Londone ir Izraelyje.

Šiandien tai viena geriausių mokyklų Vilniuje, klestinti, populiari švietimo įstaiga, turinti pažangiausių informacinių technologijų bazę. Ji suteikia puikų vidurinį išsilavinimą, be to, daug dėmesio skiria žydų tautiniam ugdymui. Didžiudamasi savo pranašumu, mokymo bazės privalumus ir naudą mokymosi procesui aktyviai demonstruoja rengdama seminarus kitų Lietuvos mokyklų mokytojams.

Parengti gyvenimui – žingsnis į ateitį

Suteikusi pirmąją tokią didelę ir tokią reikalingą paramą, „World ORT“ organizacija ir toliau remia mokyklą – nuolat atnaujina pasenusią aparatūrą, kompiuterius, diegia naujas pažangias programas, kviečia mokytojus į tobulinimosi kursus. „World ORT“ indėlis į Lietuvos švietimo sistemos gerinimą nenuėjo veltui: 2011 m. „Litexpo“ parodų centre vykusioje IT parodoje Šolomo Aleichemo mokyklos mokiniai rodė savo pasiekimus informacinių technologijų srityje.

Būdama ORT mokyklų tinklo dalimi Šolomo Aleichemo mokykla dalyvauja daugelyje tarp-

tautinių programų, bendradarbiauja su Izraelio švietimo ministerija, kuri siunčia hebrajų kalbos ir kitų žydiškų disciplinų mokytojus dirbti šioje mokykloje.

Be to, Vilniuje, Žydų bendruomenės centre veikia ORT informacijos ir ryšio technologijų centras, kuriame yra spartusis interneto ryšys, gausu kompiuterių, spausdintuvų ir kitos įrangos, kuri labai praverčia ir jauniems, ir vyresniems bendruomenės nariams.

Jau daugiau nei 130 neramių metų pasaulio ir žydų istorijoje ORT ištikimai rūpinasi žydų bendruomene. Prisitaikydama prie sparčiai kintančio pasaulio, organizacija nepaliaujamai vykdo savo misiją – Parengti gyvenimui.